



ŞCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ

Facultatea de Litere

Drd.Anca- Cristina DUMITRU (AGACHE)

Mariana Marin şi poetica negativităţii

Mariana Marin and the Poetics of Negativity

REZUMAT / ABSTRACT

Conducător ştiinţific

Prof.univ.dr. Virgil PODOABĂ

BRAŞOV, 2021

D-lui (D-nei)

COMPONENȚA

Comisiei de doctorat

Numită prin ordinul Rectorului Universității Transilvania din Braşov

Nr. din

PREȘEDINTE:

Prof.univ.dr. Rodica ILIE
Universitatea *Transilvania* din Braşov

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof.univ.dr. Virgil PODOABĂ
Universitatea *Transilvania* din Braşov

REFERENȚI:

Prof.univ.dr. Mircea MARTIN
Universitatea din București

Conf.univ.dr. Horea POENAR
Universitatea *Babeş-Bolyai* din Cluj

Conf. univ.dr. Adrian LĂCĂTUȘ
Universitatea *Transilvania* din Braşov

Data, ora și locul susținerii publice a tezei de doctorat: 07.09.2021, ora 11:00, sala TP14.

Eventualele aprecieri sau observații asupra conținutului lucrării vor fi transmise electronic, în timp util, pe adresa anca.dumtru.cristina@gmail.com

Totodată, vă invităm să luați parte la ședința publică de susținere a tezei de doctorat.

Vă mulțumim.

CUPRINS

	Pg. teza	Pg. rezumat
Argument. Observații preliminare.....	9	9
1. Negativitate și negație. Delimitări teoretice.....	16	11
1.1. Introducere.....	16	11
1.2. Negația.....	22	13
1.3. Mecanisme ale negației: drumul eșuat către afirmație.....	29	15
1.4. Poezia Marianeii Marin și <i>categoriile negative</i> ale <i>Structurii liricii moderne</i>	33	16
2. Persistența în negativ. Experiințe ale negativității.....	38	16
2.1. Negativitatea dinamică. <i>Contrariile neconciliate</i> și capacitatea transformatoare	48	18
2.2. Mecanismul negației. Negativitatea cumulativă.....	53	19
2.3. Explorarea realității. Repetiția <i>certitudinilor negative</i> și negativitatea cumulativă.....	66	20
2.4. Experiințe negative: situația-limită și <i>denotantul etic</i>	82	21
2.5. Eul <i>contrariilor neconciliate</i>	113	23
2.5.1. Negativitatea ca dedublare a eului. <i>Colecționarea de identități</i>	119	24
2.5.2. Experiința extremelor. Dinamica negativă a contrariilor.....	127	25
2.5.2.1. Corpul: între fragilitatea narcisismului și teratologie.....	136	26
2.5.2.2. Spațiile angoasante: <i>Un spital cu aripi rozalii din Torida</i>	141	26
2.5.2.3. Dinamica abstract - concret. Destructurările existentului.....	150	28
2.6. Dezagregarea organicului. De la percepția imediată la simptomatologia dereglărilor de ordin abstract.....	161	29
2.6.1. Trupul și corpul.....	164	29
2.6.2. Canavaua organică a degradării spirituale.....	180	31
2.6.3. Proliferarea organicului dezintegrat.....	183	31
2.6.4. Corpul fragmentar.....	193	32
2.6.5. <i>Poezia descărnată</i>	197	33
2.7. Scrisul ca experiență devitalizantă. Eșecul teraputiciei.....	204	34
2.7.1. Experiința scrisului: între hiperacuitatea conștiinței și suferință.....	218	35
3. Neîncrederea în poezie	230	36

3.1. Forme ale neîncrederii în poezie.....	236	36
3.2. Scrisul ca suferinţă.....	237	37
3.3. Un instrumentar imprecis. Nevoia unui nou limbaj.....	251	38
3.4. Un instrumentar incomplet. Salvarea poeziei.....	251	38
3.4.1. <i>O poetă de sertar</i>	257	38
3.5. Neîncrederea în poezie. Pe urmele lui Blanchot.....	263	39
3.5.1. Scrisul ca potenţator al negativităţii. <i>Prezenţa unei absenţe</i>	268	39
4. Intensificarea negativităţii.....	275	40
4.1. Intensificarea negativităţii eului: de la fervoarea negaţiei la <i>madlena vineţie</i>	278	41
4.2. De la o <i>estetică a confuziei</i> la o <i>estetică a clarităţii</i>	290	41
4.3. <i>Operaţiunile</i> formale şi intensificarea negativităţii.....	305	42
4.4. Figuri ale repetiţiei.....	308	43
4.5. Negaţia şi termenii polarităţilor negative.....	318	43
4.6. Note ale tranzitivizării. Regimul transparenţei.....	330	44
5. Receptarea critică a poeziei Marianeii Marin.....	337	44
5.1. Receptarea critică înainte de 1989.....	338	45
5.1.1. <i>Mariana Marin va fi o foarte bună poetă</i>	340	45
5.1.2. Imputările criticii. Critica imputării.....	343	46
5.1.3. (De)voalarea negativităţii.....	345	46
5.2. Receptarea critică a poeziei Marianeii Marin după 1989.....	350	46
5.2.1. Filtrele criticii. Dinamica negativităţii.....	350	46
5.2.2. O poezie greu de receptat. O poezie a <i>substanţelor antinomice</i> şi a tensiunii continue.....	355	47
5.2.3. <i>Terapeutică</i> poeziei.....	365	47
5.2.4. <i>Calitatea clarităţii</i>	371	47
5.2.5. <i>Atelierele</i> (1980-1984) şi <i>Aripa secretă</i> : restituiri, reluări.....	376	48
5.2.6. Exponenţialitate, individualitate şi solidaritate.....	381	48
5.2.7. Eul destrămat: autoscopie şi autoflagelare.....	386	48
5.2.8. Etic şi estetic.....	391	49
5.2.9. Mariana Marin pe harta poetică a generaţiei '80.....	399	49
6. Afinităţi. Influenţe.....	403	50
6.1. <i>Fără ei</i>	406	50
6.2. Poeţi români.....	414	50



Concluzii. Contribuții originale. Direcții viitoare de cercetare.....	438	51
Bibilografie.....	445	53
Scurt rezumat (română /engleză).....	498	68

TABLE OF CONTENTS

	Pg. teza	Pg. rezu mat
Foreword	9	9
1. Negativity and Negation. Theoretical Premises	16	11
1.1. Introduction.....	16	11
1.2. Negation.....	22	13
1.3. Mechanisms of Negation: the Failed Road to Affirmation.....	29	15
1.4. Mariana Marin’s Poetry and the ‘Negative Categories’ of The Structure of Modern Poetry’	33	16
2. The Persistence of the Negative. Negative Experiences	38	16
2.1. Dynamic Negativity. Irreconcilable Opposites and the Transformative Power.....	48	18
2.2. The Mechanism of Negation. Cumulative Negativity.....	53	19
2.3. Exploring Reality. Negative Certainties and Cumulative Negativity.....	66	20
2.4. Negative Experiences: the Boundary Situation and the Etic Inference.....	82	21
2.5. The Self of ‘Irreconcilable Opposites’.....	113	23
2.5.1. Negativity as Duality of the Self. The Collector of Identities.....	119	24
2.5.2. The Experience of the Extremes. The Negative Dynamic of Contraries.....	127	25
2.5.2.1. The Body: Between the Narcissistic Frailty and Teratology.....	136	26
2.5.2.2. Terrifying Places: ‘A Hospital with Pinkish Wings in Torida’.....	141	26
2.5.2.3. The Concrete-Abstract Dynamics. The Disintegration of Reality.....	150	28
2.6. The Disaggregation of the Organic Realm. From Immediate Perception to Abstract Disorders.....	161	29
2.6.1. The Flesh and the Body.....	164	29
2.6.2. The Organic Canvas of Spiritual Degradation.....	180	31
2.6.3. The Proliferation of the Decaying Organic Realm.....	183	31
2.6.4. The Fragmentary Body.....	193	32
2.6.5. ‘The Fleshed Poetry’.....	197	33
2.7. Writing as an Emaciating Experience. The Failure of Therapy.....	204	34

2.7.1. The Experience of Writing: Between The Hyperacuity of Consciousness and Suffering.....	218	35
3. The Distrust in Poetry.....	230	36
3.1. Forms of Distrust in Poetry.....	236	36
3.2. Writing as Suffering.....	237	37
3.3. Inaccurate Instruments. The Need of a New Language.....	251	38
3.4. Incomplete Instruments. Rescuing Poetry.....	251	38
3.4.1. ‘An Unpublished Poetess’.....	257	38
3.5. The Distrust in Poetry. In the Footsteps of Blanchot.....	263	39
3.5.1. Witing as a Potentiator of Suffering.....	268	39
4. The Intensification of Negativity.....	275	40
4.1. The Intensification of the Self’s Negativity: from the Fervour of Negation to the ‘Purple Madleine’.....	278	41
4.2. From the ‘Aesthetics of Confusion’ to the ‘Aesthetics fo Clarity’.....	290	41
4.3. The Formal Operations and the Intensification of Negativity.....	305	42
4.4. The Figures of Repetition.....	308	43
4.5. Negation and ‘Negative Polarity Items’.....	318	43
4.6. Elements of Transitivity. The Mode of Clarity.....	330	44
5. The Critical Reception of Mariana Marin’s Poetry.....	337	44
5.1. The Critical Reception before 1989.....	338	45
5.1.1. ‘Mariana Marin will be an outstanding poetess’.....	340	45
5.1.2. The Accusations of the Critics. The Criticism of the Accusations.....	343	46
5.1.3. The (Un)veiling of Negativity.....	345	46
5.2. The Critical Reception after 1989.....	350	46
5.2.1. The Filters of Criticism. The Dynamics of Negativity.....	350	46
5.2.2. A Difficult-to-Apprehend Poetry. The Poetry of Antinomic Substances and of Permanent Tension.....	355	47
5.2.3. ‘The Therapeutics’ of Poetry.....	365	47
5.2.4. The Quality of Clarity.....	371	47
5.2.5. Rediscovering ‘Atelierele (1980-1984)’ and ‘Aripa secretă’.....	376	48
5.2.6. Individuality, Solidarity and Exponential Issues.....	381	48
5.2.7. The Disintegrating Self: Autoscopy and Self-Flagellation.....	386	48
5.2.8. Ethics and Aesthetics.....	391	49



5.2.9. Mariana Marin and the Poetry of the Eighties.....	399	49
6. Affinities. Influences.....	403	50
6.1. ‘Without them’	406	50
6.2. Romanian Poets.....	414	50
Conclusions. Original Contributions. Future Research Directions.....	438	51
Bibliography.....	445	53
Abstract.....	498	68

Argument. Observații preliminare

Contribuțiile de până acum ale criticii nedreptătesc poezia Marianeii Marin prin raportările, deseori, sumare sau reductive la opera sa. O primă inicitivitate s-ar deduce din aportul restrâns de lucrări concentrate pe explorarea în detaliu a acestei poezii, pe identificarea coordonatelor, punctelor nodale, constantelor și specificității sale. Astfel, pe lângă studiul Cristinei Pipoș¹, axat pe o cercetare comparativă a confesiunii la Mariana Marin și Sylvia Plath, (deci nu pe o examinare separată a operei autoarei) și teza de doctorat a Angelicăi Băețan Stoica², nu se pot repera decât contribuții schematice, deseori acestea aparținând cunoșcărilor poetei, în capitole de scurtă întindere, apărute în diverse studii și reviste de specialitate. În cărțile de istorie literară, de cele mai multe ori, se propune o viziune panoramică asupra poeziei anilor '80, în al cărei ansamblu este înglobată, pe lângă alți scriitori, și Mariana Marin. Astfel de abordări au Nicolae Manolescu³, Radu G. Țeposu⁴, Ion Bogdan Lefter⁵, Romulus Bucur⁶, Andrei Bodiș⁷ și alții. La acestea, se adaugă un capitol mai amplu (de 20 de pagini) din cercetarea Gerogetei Moarcăș⁸ despre expresionismul în poezia contemporană, axat pe identificarea valențelor expresioniste ale operei Marianeii Marin. Simpla inventariere a receptării critice indică, mai curând, trecerea sa într-un con de umbră. Astfel, apare nevoia unei analize detaliate, care să-și propună să identifice principalele centre de greutate ale operei și să afirme singularitatea poetei în contextul poeziei deceniului nouă.

¹Cristina Pipoș, *Poezia confesiunii la Sylvia Plath și la Mariana Marin*, Editura Muzeul Literaturii Române, 2014.

²Angelica Băețan Stoica, *Mariana Marin- monografie*, teza de doctorat susținută la Universitatea „Petru Maior”, din Târgu Mureș, în 2016.

<https://rei.gov.ro/index.php?&ddpN=917523103&we=7de50869e17bec77664920c1aeae1a47&wf=dGFCall&wtok=&wtkps=jZDRboMgFIZfZeF6tR4QFbZpEyxNuhdAYSvRWi0Q55q++wBNty5ZsjvOOf93zs8veM6vhhOOjJaoMpz6J01HS8QAmRgsONVMWf85t2w4S9JqN+M3Mo71BvCH7Ua3gaOep24OMOZoZ1EI/L5rrCOOFY4V5ej1gHcM CooJpIR32lhulG0xwBnXj+Y5E9NkqdNDqLMipIUeSDAe+VOb+/y0CRpXPPQX1FWEFYtj948y1F0Cv/wtqoW RHPIMaEsxxRXt2XT6XsTR+0YRCWUdBkXPgY59PvDFrxDGhJWAzLG70ffH6cAY3Qyy+E/SDWvCcVP+2T OJ2l6lRyErpPml5Y2bhEno24qL2rO92olQj+lguiFl d+IJ5qoazofS5f&wchk=db58f9f47bbdeabbe8f555b868b4889ae646aa>, link accesat în 16.06.2021

³Nicolae Manolescu, *Mariana Marin*, în *Literatura română postbelică. Poezia.*, Ed. Aula, 2001.

⁴Radu G. Țeposu, „Criza interoirității. Patosul sarcastic și ironic”, în *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Editura Cartea Românească, 2006.

⁵Ion Bogdan Lefter, *Mariana Marin*, în *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii”*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005 și *Mariana Marin: Un război în cușca șoarecelui fericit (anti-utopie sau anti-poem)*, în *Puzzle cu „noul val”*. *Addenda la falsul tratat de poezie „Flashback 1985”*, Ed. Paralela 45, 2005.

⁶Romulus Bucur, *Poeți optzeciști (și nu numai) în anii'90*, Editura Paralela 45, 2000.

⁷Andrei Bodiș, *Direcția optzeci în poezia română*, Editura Paralela 45, 2000.

⁸Georgeta Moarcăș, *Disonanțe. Studii asupra expresionismului în poezia contemporană*, Editura Universității Transilvania, 2011.

Un alt aspect defavorabil receptării poeziei Marianeii Marin îl constituie maniera reductivă de lectură, concentrată în special pe accentuarea vieţii autoarei. Mai precis, imaginea de disidentă a scriitoarei se constituie ca unul dintre principalele filtre parcurse în foarte multe dintre demersurile critice, prin eludarea determinării specificului său poetic, dincolo de acest halou protestatar. Fără a avea intenţia de a nega sau diminua imaginea de disidentă a poetei, vom încerca să temperăm efectele nedorite ale acestei reprezentări asupra creaţiei sale. Apelul criticii la contextul social în care scrie Mariana Marin nu ar trebui să constituie principalul ori unicul instrument de analiză, pentru că, privind astfel opera, riscăm să obţinem o imagine trunchiată, defocalizată, neglijentă chiar faţă de notele sale distinctive. Credem că starea de conflict dominantă a creaţiei sale (negativitatea sa) nu ţine doar de relaţia cu regimul, ci de o dereglare a legăturii sinelui cu lumea, resimţită la o scară mult mai largă, la nivel ontologic.

Lirica Marianeii Marin este una a negativităţii pentru că exprimă un dezacord între eu şi lume. Starea conflictuală, de tensiune între eu şi realitate, reprezintă o dominantă a acestei poezii. În al doilea rând, putem vorbi despre o poetică a negativităţii pentru că explorarea lumii se realizează printr-o perspectivă în negativ. Starea realităţii (chiar şi a sinelui) este descrisă mereu în termeni sugestivi pentru o serie de contradicţii inerente, dar şi pentru o lipsă de *calităţi*, o lipsă a *ceva*. Pe scurt, avem de-a face atât cu o negare a realităţii, cât şi cu o explorare a sa în negativ.

Sinonimă cu o *forţă*, menită să ia în stăpânire totalitatea gesturilor din profunzimea fiinţei, negativitatea constituie trăsătura dominantă a poeziei Marianeii Marin. Măcinată de o dinamică a contradicţiilor interioare, fiinţa nu poate exista în afara negativităţii sale inerente, ceea ce se poate intui într-o permanentă raportare a eului la sine ca la un vid sau, în cel mai bun caz, ca la o fiinţă situată într-o irevocabilă dezagregare, descompunere, decădere şi zbatere interioară. Aparent, avem de-a face cu o viziune asupra fiinţei similară celei concepute de către Hegel. Însă la Mariana Marin, deşi negativitatea este funciară, ea nu va produce *efecte* pozitive.

Credem că poezia Marianeii Marin reflectă o viziune în care divinitatea reprezintă una din marile absenţe, alături de iubire, pace sau alte valenţele pozitive. Înspre finalul creaţiei, avem de-a face cu un eu epuizat şi îmbătrânit prematur de un conflict nesfârşit cu o lume ostilă, unde moartea pândeşte de pretutindeni. Poezia sa caută nu neapărat Adevărul, ci oricare dintre *adevăărurile* tănuite ori distorsionate.

Prin insistenţa de a sonda realitatea în dimensiunile sale negative, creaţia sa va etala atât formal, cât şi la nivelul conţinuturilor, o negativitate cumulativă, privată de sensurile pozitive asociate succesivelor negaţii hegeliene. Demonstraţia noastră urmăreşte persistenţa în negativ a subiectului creator şi reflectarea acestei arhitecturi tensionate a eului şi a lumii în dimensiunea

formală și stilistică a operei. Astfel, vom urmări o negativitate ontologică și reflectarea sa formală, într-o dinamică preponderent cumulativă.

1. Negativitate și negație. Delimitări teoretice

1.1. Introducere

În acest capitol, am trasat o serie de delimitări teoretice ale negativității pe care am încercat să le adaptăm cercetării noastre. Negativitatea se încadrează în categoria conceptelor care au coagulat, într-un timp îndelungat, o pluralitate de sensuri suficient de amplă pentru a obstrucționa un demers ordonator. Chiar și simpla inventariere a teoriilor axate pe această zonă ar presupune o expunere destul de largă. Negativitatea se impune ca noțiune de referință în varii domenii precum filozofia, literatura, logica, sociologia, teologia, psihologia, matematica etc. Mai mult, în cadrul unei singure arii de cercetare, inițiativele de a sistematiza conceptul se cer a fi formulate cu prudență în special față de multiplicitatea de semnificații atrase. În ceea ce privește *incidența* sa în istoria filozofiei, conceptul se înscrie într-un traseu de durată, în filozofia premodernă și până la cea contemporană. Dincolo de caracterul său ubicuu și plural, ideea de negativitate este grefată pe un fundal al incongruenței ori incertitudinii existențiale. Problematika sa este potențată de *proprietatea* impalpabilă a noțiunii, din cauza căreia pare să refuze conceptualizarea. Paradoxul non-existenței sale derivă din semnificațiile de extracție negativă antrenate: *absență, anulare, vid, nimic, neființă* etc.⁹

În contrast cu paradoxul non-existenței enunțat și îndelung discutat, au fost elaborate perspective axate pe conceperea temeiului existențial al negativității. Problematika non-existenței este aproape dizolvată, filozofic vorbind, pentru că negativitatea este percepută ca motor al unui proces de definire a ființei, ca bază de cunoaștere și întemeiere a ființei: „(n)egativitatea a fost recunoscută devreme în filosofia occidentală de Socrate drept fundament în căutarea înțelepciunii prin discursul dialectic. Mai târziu, Hegel a reinterpretat și a extins metoda dialectică pentru a-i servi drept principiu ontologic care dirijează atât gândirea cât și

⁹Dificultatea de a contura și calibra un instrumentar teoretic adecvat versatilității negativității reprezintă o problemă de ordin actual, aspect evidențiat și în câteva dintre studiile literare, abordările teoretice și de limbaj menționate în această lucrare. Unele dintre acestea sunt semnate de autori precum Maire Jaanus Kurrik, Sanford Budick, Wolfgang Iser, Laurence R. Horn, Shane Weller, Geoffrey Baker, Brady Bowman, fiecare dintre aceștia fiind exploratori devotați ai negativității și ai altor noțiuni conexe.

ființa.”¹⁰(trad. n.) Astfel, prin forța de dispersie cuprinzătoare, negativitatea antrenează procesele de alcătuire și de gândire a ființei, iar ceea ce era imposibil de reperat are potențialul de a se converti chiar într-un fundament existențial. Versatilitatea acestei noțiuni ține de domeniul evidenței și se poate remarca prin variații spectaculoase de sens precum această permutare dinspre nimicul (non-existențial) spre modurile fundamentale de a concepe ființa.

Ca explorare în, prin și din limbaj, literatura vine, la rândul său, sub incidența negativității, iar ideea înregistrează o istorie de durată, marcată de o proliferare a *negativismului lingvistic* spre sfârșitul secolului al XIX-lea și în secolul al XX-lea. Se pot distinge câteva linii generale în care ideea de negativitate se conjugă cu literatura, schematizare menită să structureze demersul prezentei cercetării. Una dintre circumstanțele interferenței dintre acestea poate fi înțeleasă la un nivel mai larg al generațiilor de creație sau în planul succesiunii epocilor literare, referindu-se la (1) *raportarea negativă a creației literare la tradiție* (sub forma contestării celei din urmă prin inovație și experiment, de pildă, avangardele secolului al XX-lea). Apoi, putem avea în vedere (2) *mărcile negativității* la nivelul formal al textelor literare și un scepticism față de limbaj, care poate genera reacții precum efortul de reînnoire a limbajului și cel de a-l distruge¹¹. Acestora li se poate adăuga „negați(a) sensurilor”¹² și ideea că literatura ar constitui o antiteză a realității sociale (Adorno). Desigur, enumerarea ipostazelor negativității literare ar putea continua, dar vom încerca să restrângem domeniul analizei noastre. În cazul creației Marianeii Marin, vom insista asupra implicațiilor formale și ontologice ale negativității. Totodată, vom încerca să cuprindem elementele sociale și morale ale poeziei sale, privilegiate în critica de întâmpinare. Mai exact, vom urmări și oscilația poeziei Marianeii Marin între două raportări la lume contrastante, ambele asimilabile ideii de negativitate. Prima perspectivă, formulată chiar de către M. Blanchot, vizează, în cuvintele lui Gerald L. Bruns, „[...] această retragere a limbajului din lume”¹³, pentru că poezia se constituie, în urma eliminării lucrurilor, ca „mișcare către ceea ce nu este”¹⁴(trad. n.) și pentru că „limbajul, chiar și înaintea exprimării sensului, reprezintă

¹⁰Warren Frederick Morris, *Escaping alienation. A Philosophy of Alienation and Dealienation*, University Press of America, Lanham, New York, Oxford, 2002, p.275: „Negativity was recognised early in the western philosophy by Socrates as a basis for seeking wisdom through dialectical discourse. Later, Hegel reinterpreted and extended the dialectical method to serve as an ontological principle driving both thought and being.”

¹¹Shane Weller, *Language and Negativity in European Modernism. Toward a Literature of the Unword*, Cambridge University Press, 2019, p.15-16.

¹²Împrumut aici o secvență din sistematizarea negativității pe care Henri Birus o aplică operei lui Adorno, în încercarea de a rezuma sensurile negativității în cadrul filosofiei sale, fără a avea pretenția exhaustivității. Hendrik Birus, „Adorno's «Negative Aesthetics?»”, în *Languages of the Unsayable. The play of negativity in literature and literary theory*, Stanford University Press, Stanford, California, 1996, pp.140-164.

¹³Gerald L. Bruns, *Maurice Blanchot. The Refusal of Philosophy*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1997, p.16: „[...] poetry is the withdrawal of language from the world”,

¹⁴Maurice Blanchot, *The Work of Fire*, Stanford University Press, Stanford, California, 1995, p.103. „this movement toward what is not!”

distanţa faţă de lucruri”¹⁵. Cea de-a doua perspectivă, axată pe poezia percepută ca act social (T. Adorno) este formulată concis de către G. Bruns astfel: „un poem este fie un fapt social, fie un obiect autonom, ori - cum spune Adorno, atât unul, cât şi celălalt.”¹⁶ Astfel, vom urmări ideea inadecvării reducerii poeziei Marianeii Marin la un tip de literatură protestatară. Credem că negativitatea operei sale nu este alimentată doar de o raportare critică la un regim dictatorial, contextul socio-cultural reprezentând doar unul dintre numeroasele *motoare* ale negativităţii. Dinamicii acestor doi versanţi, aparent ireconciliabili, i se adaugă nuanţele întunecate ale concepţiei despre poezie a autoarei, fundamentată pe un scepticism faţă de limbaj şi pe o serie de îndoieli cu privire la propriile forţe creative. În plus, vom avea de-a face cu un eu măcinat de un vid ontologic al negativităţii luate drept unică „soluţie” de criză pentru a formula, indirect ori direct, o serie de adevăruri de ordin moral sau spiritual. Dorinţa neîmplinită de a atinge afirmarea lor prin negaţie face ca eul să se simtă abandonat într-o imutabilă absenţă. *Calea negativă* a poeziei sale nu se constituie ca principiu la care eul se raliază liber, ci se conturează, mai curând, ca o „opţiune” negativă, impusă eului circumstanţial, fără vreo garanţie necesară a unui rezultat (pozitiv).

1.2.Negaţia

Dacă, așa cum am menţionat, negativitatea poate să se situeze într-o zonă existenţială inaccesibilă, negaţia pare să fie mai facil reperată în text, prin prisma procedeelelor declanşate „la vedere”, la nivelul semnificatului sau al semnificantului¹⁷. Sensurile conturate sunt derivate dintr-un fundament negativ, care ar constitui motivul pentru producerea negaţiei, potrivit observaţiilor lui W. Iser, într-un articol despre Beckett: „Prin negativitate înţelegem un motiv ascuns pentru multele negaţii şi afirmaţii care condiţionează personajele pe care le întâlnim în aceste opere”¹⁸. Observăm că negaţia se elaborează ca o componentă „marcată”, vizibilă, condiţionată de negativitate şi, de aceea, ea ar facilita intuirea sau devoalarea negativităţii: „În ceea ce priveşte funcţia sa, negativitatea nu poate fi separată de operaţiile sale în creaţie:

¹⁵M. Haase Ullrich; William Large, *Maurice Blanchot*, Routledge, 2001, p.31: „[...]language, even before some meaning is expressed, is this distance from things”.

¹⁶Gerald L. Bruns, *op.cit.*, p.17. „[...]a poem is either a social fact or an autonomous object- or as Adorno says both”.

¹⁷M. C. Taylor, *Disfiguring: Art, Architecture, Religion*, University of Chicago Press, Chicago, 1992, p. 9.

¹⁸Wolfgang Iser, *The Pattern of Negativity in Beckett's Prose* în „The Georgia Review”, Vol. 29, No 3 (Fall 1975), p. 708: „By negativity we mean the hidden motive for the many negations and affirmations that condition the characters we meet in these works.”

negațiile sale”¹⁹. Termenii de referință ai negației devin, astfel, *marcarea* (vizibilitatea sa), instrumentalitatea și procesualitatea, spre deosebire de negativitate care se lasă detectată doar prin prisma operațiilor negative.

Două particularități ale teoriei asimetriei negației s-au pretat cercetării noastre. Prima dintre acestea rezidă în ideea că pentru fiecare enunț negativ ar exista un omolog ori o pereche afirmativă. În plus, în timp ce afirmațiile vizează în mod direct realitatea, negațiile s-ar raporta mai degrabă la un enunț, la o afirmație anterioară, de aici și poziția de inferioritate a negației în raport cu afirmația. Cea de-a doua specificitate a negației reiese din relevanța sa, mai degrabă, ca *metodă*, nu ca punct final ori obiectiv. Privită din acest unghi, negația furnizează o soluție de criză, fără a reprezenta expresia unei racordări la o serie de principii. În acest sens, L. Horn observa că „o altă tendință în gândirea adepților teoriei asimetriei (este) perspectiva conform căreia judecata sau propoziția negativă reprezintă o stație intermediară/un popas, din păcate, necesar(ă) în drumul lung dinspre ignoranță totală înspre cunoaștere completă.”²⁰ (trad. n.) Că necesitatea acestui itinerariu decurge din limitarea minții omenești este o nuanță la care subscriu F. Bacon²¹, Ledger Wood²², F. H. Heinemann²³, idee corelabilă cu anularea imixtiunii subiectivului specifică teologiei apofatice²⁴, care plasa într-o poziție inferioară ființa umană și care își propunea chiar să o suprimă pe aceasta din urmă în datele sale concrete. Astfel, din unghiul teoriei asimetriei, *calea negativă* devine nu doar o inevitabilă soluție de criză, ci și barometrul unor limitări, intrinsec umane, a capacității de explicare și explorare a lumii. Pentru a reface, pe cât posibil, drumul (eșuat) către „afirmație” sau, mai precis, pentru a reconstitui *acțiunea* negației în poezia Marianeii Marin, am utilizat și perspectiva ontologică elaborată de către Kojève în *Introducerea*²⁵ sa în filozofia lui Hegel.

¹⁹William David Watson, B.A.Hons, *The Critical figure: Negativity in selected works by Proust, Joyce and Beckett*, Dissertation at The Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys, Potchefstroom, 1999, p.129: „As far as its function is concerned, negativity cannot be separated from its operations in the work: its negations.”

²⁰*Ibidem*, p. 60. „[...]another strain in the thought of early asymmetricalists (is) the view that the negative judgement or statement represents an unfortunately necessary way station on the long march from total ignorance to complete knowledge.”

²¹*Ibidem*, p. 61.

²²Ledger Wood, „The Paradox of the Negative Judgement”, în *Philosophical Review*, nr 42, 1933, pp.412-423.

²³Laurence R. Horn, *op.cit.*, p. 61.

²⁴Maire Jaanus Kurrik, *Literature and Negation*, Columbia University Press, New York, 1979, p. 7.

²⁵Alexandre Kojève, *Introducere în lectura lui Hegel. Prelegeri despre „Fenomenologia spiritului” ținute între 1933-1939 la École des Hautes Études publicat de Raymond Queneau*, trad. Ed. Pastenague, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1996.

1.3. Mecanisme ale negației: drumul eşuat către afirmație

Sugerarea unei afirmații printr-o negație evocă un demers asimilabil *teologiei apofatice*, care urmărea să descrie transcendența în termeni negativi. În accepțiunea lui Albinus²⁶, gânditor al teologiei negative din secolul al doilea²⁷, *via negativa* era sinonimă cu o „o înlăturare treptată a atributelor concrete ale unui lucru, până când caracterul său esențial și transcendent este revelat; procesul prin care gândirea se purifică ea însăși de imagini sensibile”²⁸. Prin această metodă, se manifestă nu doar un spirit scepticism față de expresivitatea limbajului în raport cu divinitatea, ci și ideea că negația constituie un procedeu menit să conducă la o anumite afirmație, la esență și transcendent, prin efasarea caracteristicilor concrete. Mai mult, accesul către divinitate ar presupune renunțarea la orice dimensiuni pământeste ori lumești precum cele existențiale, morale, temporale etc.²⁹ Înlăturarea acestor categorii pozitive ar duce la conturarea unei cunoașteri a esențialului. Dacă în această viziune a teologiei apofatice, calea negativă elimină ceea ce ține de ființă, cu speranța de a intui ceea ce se întinde *dincolo* de ea, *metoda negativă* regăsită în poezia Marianeii Marin se constituie atât ca un *instrument* de generare a unui adevăr, cât și ca formă fundamentală a conștiinței și ființei. Însă nu la această pozitivitate (ființa) am făcut trimitere susținând că procesul negației ar trimite la o afirmație. Pentru a ajunge la afirmația sugerată, trebuie parcurs drumul pe care *acțiunea negativă* îl trasează. În vederea ilustrării acestei inițiative, vom recurge la conceptul de *dorință* conturat de către Alexandre Kojève în *Introducerea... la Fenomenologia* lui Hegel.

Poezia Marianeii Marin se dezvoltă în baza mișcării negative a eului descrise în lucrarea lui Kojève, relevând datele unei ființe dominate de absență. Două actualizări centrale ale negativității se manifestă în opera sa: una ca absență (resimțită la nivelul eului și al lumii), cealaltă ca negare/ acțiune negatoare (a realității și a sineului). Aceste date negative, eu ca absență și negarea realității reprezintă coordonatele ontologice ale poeziei sale. Recurența lor pe parcursul operei presupune creșteri și scăderi de intensitate. Dacă, de pildă, primul volum accentuează negativitatea și reactivitatea eului, ultimele volume se remarcă prin îmblânzirea energiei negatoare a eului de a confrunța realitatea agresivă. Apatia acumulată în ultimele volume îi creează, mai degrabă, un profil existențial pasiv și, simultan, retrospectiv. *Mutilarea*

²⁶Raoul Mortley, *From World to Silence, Vol.2, The Way of Negation, Christian and Greek*, Bond University, Haustein Bonn, 1986, p. 18.

²⁷*Ibidem*, p. 16.

²⁸*Ibidem*, p. 18: „[...] as a step by step removal of the concrete attributes of a thing, until its essential and transcendent character is revealed; the process whereby thought purifies itself of sensible images.”

²⁹*Ibidem*, p. 14.

artistului la tinerețe, penultimul dintre volumele sale, se coagulează în jurul unui eu resemnat și amorțit, blocat în propria negativitate.

Fără a conduce neapărat ființa către ceea ce înțelegea Hegel prin Spirit și Absolut, aceste mecanisme ale negației se manifestă în poezia autoarei, deși nu corespund, prin rezultatele lor, cu cele ale filozofului german. Mai curând, pentru Mariana Marin, dinamica negativității conduce către o accentuare și acumulare, nu către vreun rezultat pozitiv ori către afirmație.

1.4. Poezia Marianeii Marin și categoriile negative ale *Structurii liricii moderne*³⁰

Elaborat prin recursul la analiza unor poetici catalogate de către Gheorghe Crăciun ca *reflexive*, modelul structural propus de Hugo Friedrich, căruia critica românească, și nu numai, i-a identificat o serie de puncte slabe, se dovedește a fi inoperabil în cadrul poeziei Marianeii Marin. Inadecvarea *categoriilor negative* la creațiile sale poate fi probată prin revizuirii ale conceptelor oferite de către Gheorghe Crăciun sau alți teoreticieni care au investigat validitatea acestora ori, direct, prin compararea specificului poezilor invocați de către Friedrich cu cel al autoarei. Pornind de la observațiile lui G. Crăciun, devine aproape cert că aceste categorii nu și-ar putea proba validitatea în cazul uneia dintre cele mai importante poetici optzeciste. Diferențele sunt pregnante, în ciuda faptului că se pot trasa și anumite similarități, în special, la nivelul imaginarului. Neadecvarea categoriilor negative la poezia sa devine demonstrabilă nu numai prin diferențieri decelabile prin raportarea la două contexte culturale diferite, ci și prin evidentele distincții de formulă și viziune poetică.

2. *Persistența în negativ*³¹. Experiințe ale negativității

Poezia Marianeii Marin respiră prin toate alveolele sale aerul negativității. Aproape că nu există componentă în creația sa în care să nu se manifeste, direct sau indirect, *operații*³² ale

³⁰Hugo Friedrich, *Structura liricii moderne de la mijlocul secolului al 19-lea până la mijlocul secolului al 20-lea*, trad. Dieter Fuhrmann, Editura Pentru Literatură, Universală, București, 1969.

³¹Shane Weller, *Modernism and Nihilism*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2011, p.63.

³²Folosesc aici termenul „operations” (operații), pe care Sanford Budick și Wolfgang Iser l-au considerat relevant în a indica dificultatea de a descrie pluralitatea de sensuri a negativității: „In order to evoke the multifariousness of negativity and to suggest how it can allow the unsayable to speak, negativity can only be described in terms of its *operations*, and not by any means in terms of a graspable entity.” („Pentru a evoca pluralitatea negativității și pentru

acestui concept. Voi folosi termenul de *operație* pentru că acesta sugerează atât caracterul evaziv al negativității, ca entitate comprehensibilă, cât și pluralitatea de sensuri decelabile în raportul său cu limbajul, prin aluzia la indicibil, indefinibil, inclasabil, inexprimabil. *Operațiile* negativității vor fi reperate la nivelul formal, dar și sub aspectul concepției despre limbajul poetic.

Dacă operațiile negativității cuprind toate aceste paliere textuale, devine problematică identificarea elementelor sale constante. Totuși, am descoperit că există un invariant al *operațiilor*, acela că mecanismele negativității nu conduc niciodată la afirmație, la semnificații pozitive, după cum se întâmplă, de pildă, în modelul negației hegeliene, conceput ca angrenaj de referință al devenirii, Spiritului și al Absolutului. Pe lângă o astfel de viziune omogenă a ființei, poezia sa nu va trece nici razant, fiindcă aproape nimic nu cristalizează sensuri pozitive. De exemplu, autoscopiile inflamate ale ființei, resimțite ca avansare în vid, ca explorare a degradării, coruptibilității spirituale, nu conduc la extirparea maculării spirituale ci, mai curând, exclud atingerea unei configurații pozitive a ființei.

Poezia Marianeii Marin este construită prin acumularea de posibilități neîmplinite, dinamică reperabilă și la nivel formal prin paralelisme sintactice recurente. Astfel, generarea a ceva pozitiv va rămâne de domeniul virtualității, iar *negarea negației* va marca doar *persistența în negativ*, adică menținerea în limitele unei negativități din ce în ce mai accentuate. Negarea va ilustra aici un efect cumulativ, însă nu unul cu rolul de a anula vectorii negativi implicați în acest mecanism.

Totodată, viziunea în negativ despre creația poetică și limbaj va fi elaborată sub impulsurile cvasi-paradoxale ale necesității și imposibilității de a scrie. Dacă, prin rezultatele implicate, mecanismele negativității vor tinde către disocierea de orice formă de pozitivitate, fie ea la nivelul limbajului ori ca viziune poetică, atunci devine inevitabilă glisarea înspre *intensificarea* sa la toate nivelurile textului amintite mai sus. Ne vor servi drept reper în descrierea acestei amplificări câteva idei desprinse din concepția adorniană despre negativitate.

Prin schimbările de intensitate și transparentizarea limbajului poetic, negativitatea poeziei Marianeii Marin înregistrează, în mare măsură, trecerea de la o estetică a *confuziei* la una a *clarității*, în sensul conceput de A. Baker, idee dezvoltată în teza mea în cel de-al patrulea capitol, *Intensificarea negativității*.

a sugera cum poate permite indicibilului să vorbească, negativitatea poate fi descrisă doar în termenii *operațiilor* sale, nu prin termeni care ar putea descrie o entitate accesibilă/comprehensibilă.”), în „Introduction” în *Languages of the Unsayable . The Play of Negativity in Literature and Literary Theory.*, Stanford University Press, Stanford, California, 1996, pp. xii-xiii.

Privită din perspectivele enunţate până acum, negativitatea poeziei Marianeii Marin devine tot mai greu asociabilă unui termen singular ori unei formule rezumative.

Prin explorarea experienţelor negative, experienţelor-limită, în sens jaspersian, vom urmări conturarea specificităţii subiectului creator, a viziunii sale asupra lumii şi a relaţionării sale tensionate cu limbajul. Traseul său existenţial va urma o dinamică a devitalizării, de la cele mai inflamate situaţii, de la experienţele *tari* la experienţele *slabe*, în sensul folosit de Virgil Podoabă³³. După explorarea negativităţii experienţelor subiectului creator, vom urmări intensificarea negativităţii la nivelul formal. Dacă prima abordare va miza pe o explorare a experienţelor subiectului creator, cea din urmă va urmări o analiză estetică a relaţiei dintre intensificarea negativităţii şi mutaţiile stilistice survenite între începutul şi sfârşitul perioadei de creaţie.

2.1. Negativitatea dinamică. Contrariile neconciliate şi capacitatea transformatoare

În această secvenţă, am analizat dinamica negativităţii manifestată în creaţia autoarei. În poezia Marianeii Marin, un prim mecanism coagulat în jurul ideii de negativitate îl constituie deoalarea *negativităţii inerente existenţei*. Paleta de nuanţe întunecate abundă. Stările febrile ale fiinţei, ciocnirea sa cu realitatea exterioară, imaginile cutremurătoare, frânturile narrative, rememorările terifiante şi artele poetice dezvăluie datele unui univers tulbure, dizarmonic şi rezidual. Nu doar existenţa se relevă ca fiind negativă, ci chiar şi mijloacele lingvistice şi poetice facilitante ale *iluminării* fiinţei vor ţine de domeniul negativului. Prin prisma procedeelelor poetice etalate, dar şi prin concepţiile despre creaţia literară şi limbaj, în poezia Marianeii Marin, avem de-a face cu o viziune în negativ a lumii şi a limbajului, concatenată unui subiect creator divizat şi înstrăinat de lume.

Deşi va traversa creaţia autoarei, sub forma unor perechi antitetice, negaţia nu se va dizolva într-o unitate similară *devenirii* hegeliene, iar contrariile vor menţine relaţia lor antagonică, fără a se risipi într-o sinteză, fără a alcătui, după cum remarca G. Vattimo despre subiectul hegelian, un „subiect conciliat”, imaginat „ca punct de sosire al unei mişcări de *Aufhebung*, de depăşire”³⁴. Mai precis, fiinţa va etala o dinamică a contrariilor *neconciliate* şi un profil mereu divizat între

³³Virgil Podoabă, *Metamorfozele punctului. În jurul experienţei revelatoare*, Ed. Paralela 45, Piteşti, 2004, pp. 13-18.

³⁴Gianni Vattimo, *Dincolo de subiect. Nietzsche, Heidegger şi hermeneutica*, trad. Ştefania Mincu, Editura Pontica, Constanţa, 1994, p. 30.

luciditate și nebunie, între adevăr și minciună, între amuțire și urlet, între narcisism și ipsofobie, ceea ce va conduce la o negativitate cumulativă, erodantă și agravantă, înspre finalul creației.

2.2. Mecanismul negației. Negativitatea cumulativă

În acest subcapitol, am explicat conceptul negativității cumulative. Poezia Marianei Marin evocă o negativitate rezultată dintr-o dispută „nerezovată” a contrariilor, dinamică reflectată în interiorul ființei, al realității și al limbajului. Vizibilă la toate aceste ordini ale textului, metoda sa negativă va conserva ca trăsătură dominantă „activitatea”, „forța” sau „puterea”, mai precis, va putea fi corelată unui proces³⁵, unei mișcări intrinseci deopotrivă subiectului creator, lumii și limbajului. Aceste trei axe cardinale ale poeziei sale, subiectul creator, realitatea exterioară și limbajul, vor conferi nota particulară viziunii autoarei, pentru că, spre deosebire de filozofia hegeliană, al cărui specific îl constituie o activitate a negației menite să conducă spre Absolut sau spre Spirit, poezia Marianei Marin ne va dezvălui fisuri și rupturi între toate aceste paliere. Credem că, pentru a înțelege dinamica manifestă în opera scriitoarei, ar fi adecvat să începem cu câteva observații privind negația hegeliană.

Poezia sa va ajunge la un tip de adevăr tot prin negații, dar ele nu vor constitui componente ale unui ansamblu organic, ale unei structuri stabile și nici nu vor fi *depășite*. Înstrăinarea la toate palierele existenței ne va dezvălui o ființă fragmentară, instabilă spiritual, agresată de lume și incongruentă cu limbajul. Deși manifestă prin negația succesivă a lumii și a impurității spirituale, dorința eului de a le devansa nu se va concretiza ca la Hegel prin atingerea acelui *eu râvnit*³⁶. Nici contradicțiile inerente ființei, nici relația antagonică definitorie pentru binomul eu-lume, nici tensionarea revelată la contactul cu limbajul nu vor fi disipate printr-o logică a negației menită să plaseze ființa creatoare pe calea *devenirii*. Mai curând, subiectul va fi imersat într-o alienare și epuizare ireversibile, accentuate înspre finalul creației, când va deveni imposibilă acea „muncă de reconciliere îndeplinită de către un subiect conștient de sine asupra opoziției intrinseci ființei, indiferent de forma sa”(trad. n.), după cum remarca W.F. Morris într-

³⁵Într-un studiu amplu despre negativitatea în filozofia lui Hegel, Brady Bowman operează distincția între două forme de negativitate a realității: una statică, iar alta deținând aspectul unui proces, fiind specifică gândirii hegeliene, conform autorului, în *Hegel and the Metaphysics of Absolute Negativity*, Cambridge University Press, New York, 2013, p. 10.

³⁶Alexandre Kojève, *op.cit.*, p. 14.

un studiu despre dezalienare, fundamentat pe filozofia hegeliană³⁷. Fără a dizolva negația în afirmație, poezia sa mizează pe o negativitate cumulativă, agravantă, resimțită la nivelul eului în discontinuitățile și confruntările cu lumea și limbajul. La sfârșitul celor mai tulburătoare experiențe, nu se va ajunge la acel *eu râvnit*, nu se va produce devenirea hegeliană, tocmai pentru că negația nu va presupune și procesul *Aufhebung-ului*, acea *mișcare* negatoare, dar și de conservare a unui obiect ori a unei ființe. La Mariana Marin, negativitatea nu va fi parte a unei structuri unitare, armonioase, ci, mai curând, va corespunde unei dinamici cumulative, temporal ciclice.

2.3. Explorarea realității: repetiția *certitudinilor negative*³⁸ și negativitatea cumulativă

În poezia Marianeii Marin, în cadrul mecanismului devoalării, negativitatea antrenează semnificații precum *absență, limitare, vid, privare, lipsă*, survenite la nivelul eului, al realității, la cel al dispoziției creatoare și al instrumentarului artistic. Astfel, va fi interesant de urmărit permeabilitatea crescută a negativității manifestă la majoritatea nivelurilor textului, nu atât ca o preferință oarecare a autoarei, ci, în special, ca manieră recurentă de a organiza imaginarul poetic conform unui principiu negativ. În ontopoetica Marianeii Marin, *nefiindul* ori *nimicul* sunt concepute ca aparținând ființei, iar limbajul însuși se află sub dominația unui scepticism privind valențele sale expresive și poetice. Dacă prin negativitate înțelegem o limitare existențială, atunci însuși demersul cunoașterii lumii cade automat sub influența mărginirii gândirii. Astfel, eul se confruntă, mai întâi, cu finitudinea propriilor pârgii de cunoaștere, abia apoi cu cea a lumii exterioare explorate. Cu alte cuvinte, *finitudinea* se evidențiază mai întâi la nivelul demersului, fiindcă el este dezvoltat neconținut în raport cu conștiința propriilor îngrădiri. O atare preocupare, asimilabilă mai curând unui demers filozofic decât unuia artistic, este prezentă în versurile Marianeii Marin. Astfel, în această *înlănțuire* a neantului, limbajul zvâcnește, vibrează, clachează, se dizolvă, se sforțează, iar eul este confruntat cu dificultatea surprinderii unei realități aflate sub dominația negativității. O formă eclatantă de negativitate se conturează în scenariile parcurse alert de ființa creatoare, secvențe schițate mai mult sub forma unor străfulgerări ori licăriri simili-narative tensionate. Unele dintre acestea se dezvoltă ca exerciții dureroase de

³⁷Warren Frederick Morris, *op.cit.*, p. xxi: „Dealientation is a work of reconciliation performed by a self-conscious subject upon the opposition in being, whatever form it might take.”

³⁸*Certitudini negative* este titlul unui studiu realizat de Jean –Luc Marion, care explorează valoarea cunoașterii prin negație, ridicând negația la același rang de validitate cu afirmația și predicția. Jean Luc Nancy, *Certitudini negative*, trad. Maria Cornelia Ică Jr., Editura Deisis, Sibiu, 2013.

autocunoaştere, altele survin neaşteptat, ca o experienţă deplin necunoscută. Astfel, reziduurile³⁹ biografice inserate în aceste pseudo-naraţiuni surprind situaţii încordate ale contactului dintre eu şi lume, situaţii-limită.⁴⁰

Repetiţia, această *operaţie* de întreţinere a ţesăturii de obsesii, reprezintă o habitudine menită să accentueze vulnerabilităţile eului, să acutizeze starea de degradare interioară ori exterioară, ceea ce marchează o intensificare a negativităţii. Tehnica recurenţei cadrului tensionat poate trimite, pe de-o parte, la o reflexie a configuraţiei spirituale aflate în degringoladă şi criză, pe de alta, la o formă de reacţie a subiectului în faţa realităţii angoasante.

2.4. Experienţe negative⁴¹: situaţia-limită şi *denotantul etic*⁴²

O scriitoare *existenţială*, conform categorizării operate de către Virgil Podoabă⁴³, Mariana Marin scrie o poezie traversată de o stare de încordare corozivă. Dimensiunea frapantă a creaţiei sale o reprezintă tensiunea permanentizată din interiorul eului, inflamarea implicată în procesele creatoare tematizate, dar şi fervoarea de a confrunţa lumea exterioară, pe scurt, cam tot ceea ce atrage eul în vertigo-ul neantului. De aceea tonul va fi inundat, deseori, de o frică provenită din neadecevarea subiectului creator la orice tip de spaţiu, o resurrecţie, în nuanţele cele mai sumbre, a imaginii poetului veşnic rătăcitor şi neadaptat.

Aparent pornită din nimic, tensiunea omniprezentă înregistrează momente acute, când subiectul creator este covârşit de situaţia sa existenţială, iar intensitatea trăirii îl imobilizează. Avem de-a face cu o inerţie care nu deschide, ca în experienţa interioară descrisă de G. Bataille⁴⁴, o cale spre sacru, ci care facilitează, mai curând, o experienţă a *viziunilor terifiante* ale fiinţei, de unde va decurge şi o suferinţă incomensurabilă, devoratoare şi destabilizatoare. Poezia

³⁹Atât Ion Bogdan Lefter, cât şi Nicolae Manolescu au remarcat, în legătură cu volumul de debut al autoarei, cât de vagi sunt referirile la cadrul biografic. Ion Bogdan Lefter în *Flashback 1985: Începuturile «noii poezii»*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005, pp. 342-343 şi Nicolae Manolescu în cronică sa «*Ah, tandrul, sfişietorul poem*», în „România literară”, anul XV, nr.6, joi, 4 februarie 1982, p. 9.

⁴⁰Folosim aici termenul în accepţiunea sa jaspersiană, cu referire la o situaţie de tensiune crescută, cu potenţialul de a releva *fiinţa adevărată*. Karl Jaspers, *Philosophy*, Vol. I, traducere în lb. engleză de E. B. Ashton, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1969 şi Karl Jaspers, *Philosophy*, Vol. II, traducere în lb. engleză de E. B. Ashton, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1970.

⁴¹Fragmente din acest subcapitol, conţinute într-un articol intitulat „The Fervour of Experience. Boundary Situations in Mariana Marin’s Poetry”, la data elaborării tezei, sunt în curs de publicare în cadrul volumului conferinţei Globalization Intercultural Dialogue and National Identity, Literature, ediţia 8, mai 2021, Alpha Institute for Multicultural Studies, Târgu Mureş.

⁴²Sintagma aparţine lui Bogdan Ghiu şi, credem, că ea sugerează, în bună măsură, specificul şi centralitatea dimensiunii etice în poezia Marianeii Marin. Vezi: Bogdan Ghiu, „Dreptul cenuşii” în România literară, Anul XXII, nr.9, joi, 1 martie 1990, p.10.

⁴³Virgil Podoabă, *Între extreme. Eseu despre poezia lui Aurel Pantea*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002, pp.11-12.

⁴⁴Georges Bataille, *Œuvres complètes*, vol V, *La Somme Athéologique*, Tome I, *L'expérience intérieure, Méthode de méditation, Post-scriptum 1953, Le coupable, L'alleluia*, Ed. Gallimard, 1973.

Marianei Marin tematizează acest tip de experiență febrilă, inevitabilă, a finitudinii, deseori, glisând dincolo de realitatea imediată. Mai mult, dintre componentele situației-limită jaspersiene, versurile sale vor actualiza, trecându-le prin filtrul viziunii proprii, cu precădere, punctul de plecare al realității imediate, inflamarea conștiinței și trecerea *dincolo* de simpla concretețe. De altfel, o gamă largă de avataruri ale situației-limită va prinde contur, iar suferința, moartea, vina și starea tensionată permanentizată constituie doar câteva dintre acestea. Distincția față de modelul lui K. Jaspers va ține, în special, de ceea ce i se va înfățișa ființei în acel *dincolo* generat de stările sale de excesivă feroare și de implicațiile mai curând negative ale întregii experiențe.

Poezia Marianei Marin parcurge pașii dinspre realitatea imediată și conștiință spre un *dincolo*, al viziunii terifiante, al blocajelor, căderilor, revenirilor, derulate alert prin fața ochilor ființei. Contactul cu licăririle transcendentului, lipsit însă de esență divină, va fi mediat deseori de simbolistica ochiului, a vederii obstaculate de opacitatea sugerată a geamului și a lentilei propagând aberant fasciculele. Alteori, trăirea intensă se va declanșa în timpul scrierii, când, paradoxal, rostirea și articularea cuvintelor vor îngheța. Indiferent de situația evocată, experiența va releva trăirile cele mai tensionate, căci, după cum observa K. Jaspers, „[î]n situațiile-limită, individului i se dezvăluie fie neantul (das Nichts), fie îi devine perceptibil ceea ce ființează cu adevărat, în ciuda și deasupra ființei evanescente a lumi”⁴⁵. Poezia Marianei Marin prezintă aceste revelații în negativ, în primul rând, ca acceleratoare ale ritmului erodării ființei. Preponderența experiențelor-limită în primele trei volume se va sincroniza cu *vitalismul* asociat trăirii, iar diluarea lor, spre finalul creației, va releva extenuarea ființei, lipsa freneziei notației și înaintarea într-o existență plată, corelată numai cu anticiparea morții: „Și parcă totul mi-e scris: schimb/ o singurătate cu alta,/ un pat de spital cu un alt pat de spital,/ un gândac de bucătărie/ cu alte târătoare înfometate de mine.// Cobor într-un alt loc al morții/ decât cel care îmi aparține”⁴⁶. Letargia și abdicarea în fața agresiunii lumii sunt infuzate cu sentimentul damnării, astfel că singura opțiune rămâne invocarea sfârșitului, dar, paradoxal, până și această *coborâre* finală devine anevoioasă și se realizează într-o inadecvare spațială a ființei, ca o continuare paroxistică a imaginii a neadaptatului veșnic.

⁴⁵Karl Jaspers, *Texte filosofice*, pref. de Dumitru Ghișe și George Purdea, trad. de George Purdea, Editura Politică, București, 1986, p. 11.

⁴⁶Mariana Marin, *op.cit.*, p. 303.

2.5. Eul contrariilor neconciliate

Un alt tip de negativitate se plasează la confluența tensiunilor interioare cu cele exterioare în interiorul subiectului creator. Centralitatea eului în poezia Marianeii Marin este decelabilă în raportul negativ permanent stabilit de ființă cu lumea exterioară, în viziunea despre creația artistică și în conștiința alertă a limbajului. Întreaga existență vibrează la dimensiunea interioară, deseori instabilă și obscură, așadar la însuși neantul, la negativitatea intrinsecă ființei. Nu avem de-a face aici cu un subiect creator manifestat ca *prezență plină*⁴⁷, fiindcă, pentru acesta, noțiuni ca temeii, centru, referință sau absolut sunt volatile. Ceea ce i-a fost suprimat eului este nu doar fundamentul său plin, ci și armonizarea eforturilor sale în vederea întemeierii unei unități. La fel, va fi exclusă și posibilitatea creării unui limbaj nou sau a realizării artistice compensatoare, chiar a unei forme de artă salvatoare, cu rolul de a exorciza macularea interioară. Cu alte cuvinte, realizarea oricărui ideal pozitiv prin artă este eliminată aici. Dar ceea ce va înclina mai mult balanța înspre negativ va fi imposibilitatea eului de a atinge o ipostază identitară ameliorată și armonizată de propriile dorințe. Pe scurt, avem de-a face cu o poezie situată, de la început, împotriva cuceririi unei configurații armonioase a ființei pe mai toate palierele sale existențiale.

Ceea ce situează ființa într-un raport apropiat cu absența și privarea nu se verifică doar prin tranziția de la un volum la altul, axată pe intensificarea negativității în mutațiile creației sale. O serie de elemente recurente în poezia autoarei asigură o configurație constant negativă a eului pe tot parcursul creației: *tehnica dedublării* sau a adoptării unei *măști lirice*, *devierea dinspre corpul* perceput în datele senzorialității imediate, *exercițiile eșuate de regăsire a eului*, oscilația între luciditate și nebunie, *disoluția granițelor dintre eul și lume*. De remarcat este că în planurile realității exterioare și ale eului, se manifestă un tip de contradicție *imanentă*⁴⁸ neconciliată și acumulată într-o tensiune existențială generalizată. Atât realitatea, cât și subiectul sunt ele însele contradictorii, constituind teritorii dintre cele mai instabile, absurde ori volatile. Astfel, subiectul va fi prins, mai mereu, în zborul gravitațional în jurul certitudinilor negative cu privire la sine și la lume.

⁴⁷Virgil Podoabă, *On Absence in Literature, Philosophy and Literary Criticism*, în DISCOURSE AS A FORM OF MULTICULTURALISM IN LITERATURE AND COMMUNICATION, Literature, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, 2015, p. 60.

⁴⁸Howard Williams identifică în filozofia hegeliană două moduri dialectice: unul extern obiectelor (gândirea între afirmații contradictorii) și altul imanent obiectelor. Howard Williams, „Heracitus's Philosophy and Hegel's Dialectic”, în *History of Political Thought*, Vol. 6, Nr. 3, (winter 1985), pp. 382-383.

2.5.1. Negativitatea ca dedublare a eului. Colecţionarea de identităţi⁴⁹

Subcapitolul urmăreşte analiza instabilităţii eului la nivelul poeziei Marianeii Marin. Dizolvarea eului ca *prezenţă plină*⁵⁰, omogenă este susţinută şi prin recursul frecvent la tehnica dedublării eului, cu rolul de a alimenta imposibilitatea regăsirii şi cunoaşterii de sine sau de a facilita fixarea identităţii într-un cadru stabil. Sfâşierea eului transpare prin frecvenţele glisări între persoana întâi şi a doua sau a treia. Poezia Marianeii Marin tatonează în aceeaşi măsură persoana a doua singular, acel alter ego feminin, mediator al unor întâmplări şi întâlniri tensionate. Privite prin prisma intensităţii experienţelor parcurse, distincţia dintre *tu* şi *eu* se disipează, pentru că situaţii existenţiale similare se degajă indiferent de procedeul de perspectivă folosit. Deşi predominantă pentru volumul *Un război de o sută de ani* este pendularea între persoana întâi şi persoana a doua singular, unghiurile cristalizează caracteristici nediferenţiate sub aspectul negativului. Prin oscilarea între aceste persoane, se profilează o labilitate a eului, animată de o dinamică negativă. În imposibilitatea de a se (re)găsi, fără a dispune nici de instrumentarul adecvat autocunoaşterii (amintim aici o imagine cheie: efortul inutil al memoriei) şi având conştiinţa limitărilor sondării în sine, subiectul nu se prezintă ca fiind static. El activează mereu, trepidant, în câmpul de tensiune al neantului şi al nonsensului. Nici aici, dinamica nu atinge pozitivul, căci orice sistem de referinţă solid este dizolvat, iar orice fundament stabil al eului, risipit. Subiectul nu îşi descoperă unitatea la nivelul acestor voci atinse pe rând. Fluctuaţiile între *eu*, *tu* şi *ea* vor urmări două mişcări contrarii (căci Mariana Marin este o poetă a extremelor): pe de-o parte, dorinţa impetuoasă de autocunoaştere şi, pe de alta, repulsia funciară faţă de sine, provocată de macularea interioară. Ca efect tehnic, prin alternanţa vocilor şi a dialogurilor, se accentuează dramatismul şi tensiunea, instalate în derularea fiecărui poem. Însă, în raport cu subiectul, ele funcţionează ca nişte breşe de erupţie ale aceleiaşi configuraţii interioare negative. Toate aceste *persoane* nu reprezintă, în fond, decât subiectul sub o mască, într-o identitate fragmentară.

⁴⁹ Mariana Marin, *Zestrea de aur*, Editura Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 2002, p. 16.

⁵⁰ Virgil Podoabă, *On Absence in Literature, Philosophy and Literary Criticism* în DISCOURSE AS A FORM OF MULTICULTURALISM IN LITERATURE AND COMMUNICATION, Literature, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureş, 2015, p. 60.

2.5.2. Experienţa extremelor. Dinamica negativă a contrariilor

Secvenţa analizează dinamica negativă, constitutivă a eului acestei poezii. În jocul dintre extreme, Mariana Marin deturneză centrul de greutate al poemelor dinspre concret spre abstract, ceea ce conduce, deseori, la diminuarea accentului pe senzorialitate, prezentă deseori la începutul structurilor poematice. În plus, deşi abundă în imagini dure, ale unei corporalităţi aflate în descoperire, lirica sa realizează saltul înspre abstract. Mai mereu, negativitatea survenită la nivel corporal este dislocată înspre un domeniu mental ori conceptual, în urma trecerii prealabile printr-un cadru cotidian. Astfel, construcţia poetică nu se va concentra atât asupra unei senzorialităţi a subiectului poetic, cât asupra corporalizării unor concepte. Va fi evidentă glisarea între *trup* şi *corp*⁵¹, între interior şi exterior, între trăirea alertă şi „întruparea” ideilor, la această *întretăiere a drumurilor comerciale*⁵² dintre fiinţă şi lume.

Subiectul creator va fi sfâşiat între omniprezenţa repulsie de sine şi dorinţa sa autoexploratoare. Autoexaminarea va echivala supliciului, iar spaţiul interiorităţii va purta mărcile degradării şi dezarticulării. Indicatorii negativi cuprind mai toate palierele existenţei sufleteşti; profilul subiectului poetic este atins de corupţie atât în datele sale somatice, cât şi în dimensiunile sale morale, psihice ori metafizice. Dincolo de luminescenţa lucidităţii, nu rareori eclipsată de nebunie, ţesătura fiinţei este alcătuită fie în virtutea *absenţei a ceva* sau a *privării de ceva*. Deseori, impresia lăsată de subiectul creator este aceea a unei existenţe consumate la confluenţa dintre extreme. Astfel, regăsim în suprapunere ori într-o ivire aproape simultană luciditatea cu nebunia, muşenia cu urlatul, patosul cu inerţia, claustrofobia cu agorafobia şi repulsia de sine cu adoraţia de sine. Dinamica dihotomiilor este evident neprofitabilă pentru subiect, căci întreţine incertitudinea, atâta vreme cât contrariile nu se vor dizolva prin sinteză. (Re)concilierea lor este mereu improbabilă. Prin tensiunea cristalizată de ocurenţa lor frecventă, se vor contura cadrele unei existenţe epuizante.

Contrase în câteva rânduri, perechile definatorii liricii sale pot fi reprezentate, în mare parte, astfel: luciditate - nebunie/iluzie/visare, amuţire - urlat/ţipăt, inerţie - stare-limită/*inflată*, claustrofobie - agorafobie, epuizare - patos, repulsie de sine - adoraţie de sine, adevăr - minciună, maculare sufletească - puritate sufletească, revoltă - astenie spirituală, retractilitate - debordare, frumuseţe corporală - teratologie/monstruoşitate/mutilare. Operând prin conservarea

⁵¹Distincţia fenomenologică între *trup* (carne, simţire, interioritate, subiect) şi *corp* (exterioritate, obiect) ne va folosi pentru a indica dinamica dintre subiectul creator şi realitatea constant ostilă. Nuanţată şi asimilată fiecărei gândiri, distincţia o întâlnim în cercetările unor fenomenologi ca Jean-Luc Marion, Maurice Merleau-Ponty, Michel Henry.

⁵²Am preluat sintagma „la întretăierea drumurilor comerciale”, care dă titlul primei secţiuni de poeme din *Atelierele*, pentru a sublinia interferenţele dintre fiinţa creatoare şi o realitatea percepută în forma sa cea mai agresivă.

tensiunii dintre extreme, tehnica portretului se bizuie pe un procedeu contrapunctic, astfel că subiectul pare să îşi extragă sevele mai ales din tatonarea antagonismelor. Parcurgerea contrariilor permite chiar glisarea bruscă între termenii dihotomiilor, dezvăluind o labilitate a spiritului.

2.5.2.1. Corpul: între fragilitatea narcisismului și teratologie

Poezia Marianeii Marin va etala o atitudine antagonică a eului față de propriul trup. Pe de o parte, avem de-a face cu o fascinație a subiectului pentru propria frumusețe corporală, iar, pe de alta, asistăm la o (de)montare teratologică a sa, de fapt, la o proliferare a descompunerii, devierii, aberației și dislocării corporale. Dintre cele două tendințe, predominantă este cea din urmă, căci gustul pentru grotesc situează în prim-plan disonanțele eului. Deși pornește din sfera senzorialului, o astfel de imagine a degradării trimite, de regulă, către o disjuncție ori un conflict de ordin spiritual. În oricare dintre ipostaze, trupul va indica o legătură indisolubilă cu răul, urâtul ori corupția. Odată cu elementele organice abominabile, poezia sa plonjează în înfățișările diforme, fără a face rabat de autenticitate și originalitate. În general, monstruosul afectează substanțialitatea întregii existențe și este palpabil pentru subiectul poetic în configurații repugnante. De la textele îngălbenite, cu gust de iarbă, la angoasa subiectului și până la tonurile absurde ale realității exterioare, nu există dimenisune a realității rămasă neatinsă de negativitate. De altfel, chiar și întâmplările, abia schițate în poemele cvasi-narative, scot la iveală exagerări grotești: mireasa *vopsită*, încremenită, privind îndelung în oglindă, acel răs amar, conex, mai degrabă, nebuniei sau fricii, decât bucuriei autentice. În general, urâtul fizic va fi corelat hidoșeniei morale, etalate în construcțiile unor fizionomii monstruoase: *adevăruł tras la față și cu ochii plesniți, ideile descumate și arse pe rug ori realitatea scâncind ca un copil abandonat*.

2.5.2.2. Spațiile angoasante: *Un spital cu aripi rozalii din Torida*⁵³

Acest subcapitol explorează coordonatele spațiale și semnificațiile acestora în creația autoarei. Poezia Marianeii Marin este una a spațiilor blestemate, sinistre și periculoase: sanatorii

⁵³Referința din titlu conține o concatenare a două spații imaginare, malefice ale poeziei sale: acela al spitalului, sugerând degradarea și al *patriei* utopice, reprezentat de toponimul Torida. (Vezi poemele *Spitalul cu aripi* (Mariana Marin, *Op. Cit.*, p. 298) și *Scrisorile lui Emil* ((Mariana Marin, *Op. Cit.*, p. 197.))

de munte, măcelării, încăperi claustrante, camere de spital, malul vulcanului și săli de disecție. Specifice îi sunt, totodată, și locurile banale, convertite în teritorii malefice: răscruci de drumuri comerciale, lăzi de zestre, patinoare înroșite, grădinile de trandafiri, mansarde izolate ori neîncăpătoare, *aripa secretă* (zona dintr-o casă unde Anne Frank și familia sa se retrag), spațiul ferestrei, al confruntării eu - lume. Ocurența zonelor de acest tip se sincronizează cu apariția celor mai tensionate trăiri. Senzația este aceea a unei existențe parcurse cu o febrilitate neobișnuită și cu o nefirească permeabilitate a eului la exterior. De aici reiese deseori sentimentul insignifianței, al paraliziei spontane, revărsate asupra ființei. Căci din tensiunea confruntării cu lumea, eul glisează într-o atonie spirituală incontrollabilă.

O altă asociere, aparent contrastantă, este stabilită între coordonate spațiale minimale sau vaste. Însă toate locurile vor consuna cu încordarea eului, de parcă niciunul dintre teritorii nu ar corespunde dimensiunilor sale spirituale ori fizice. Dominanta imaginarului spațial al poeziei sale se bizuie pe cadre strâmte, închise, însă nu lipsesc nici întinderile angoasante. Destabilizarea ființei survine și prin relaționarea sa tensionată cu *zone închise*, ale retractilității. Din galeria lor nu lipsesc încăperile vidate de aer, sanatoriile, lada de zestre, spitalul, cușca de șoareci, castelul de apă, mansardele, sala de disecție, sufrageria, atelierul, expoziția de pictură, camerele de gazare, măcelării, azilul de batrani, sala de operație, închisorile și taverna. Majoritatea dintre ele coagulează sensuri negative, antrenându-i eului nu doar sentimentul claustrării, dar și declanșând sau întreținând distrugeri de ordin spiritual. În acest caz, dimensiunile spațiale concrete fixează, de fapt, cadrele unor dereglări interioare ale subiectului: nebunia, privarea de libertate, macularea morală, degradarea spirituală, moartea și stagnarea ori băltirea culturală (atelierelor închise). Astfel, cu toate aceste însemne negative spirituale, privarea de spațiu declanșează claustrofobia.

Teama insuflată de orice fel de configurație spațială, fie intimă, fie vastă, transformă ființa într-o figură rătăcitoare, firavă, bâjbâind în absența oricărui fel de centru. Lipsa unui reper solid se manifestă nu doar la nivel spațial, căci pierderea în întinderi vaste se amalgamează cu deriva spirituală, iar rezultatul melanjului cristalizează o ființă *descentrată* pe toate palierele existențiale. Lipsindu-i orice reper, divizată între încăperi vidate de aer și largi răscruci de *drumuri comerciale*, între destrămările interioare și realitatea ostilă, ființa este, totodată, *defixată*⁵⁴ pe toate axele existențiale.

⁵⁴Termenul aparținând lui Gaston Bachelard este folosit pentru a descrie dinamică ființei umane în raport cu spațiul, o mișcare ce nu îi permite ancorarea definitivă în niciun spațiu, fie el apropiat, fie îndepărtat. Gaston Bachelard, *Poetica spațiului*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2003, p.242.

2.5.2.3. Dinamica abstract-concret. Destructurările existentului⁵⁵

O altă pereche de antagonisme se coagulează între concret și abstract, două dimensiuni manifeste atât în planul tehnicii de compoziție, cât și la nivelul componentelor imaginarului poetic. Sub aspectul metodei de construcție poematică, unul dintre mecanismele predominante îl constituie alternanța abruptă a unei imagini desprinse din concretul cotidian cu enunțul abstract, formulat în nuanțe de aforism ori ca parafrază sarcastică la versete biblice. Asupra acestor detalii tehnice voi reveni într-un capitol ulterior, rezervat elementelor de compoziție relevante în sfera negativității. În ceea ce privește imaginarul, flagrant este uzul unei ample galerii de elemente organice, supuse deformării, dislocării sau degradării. Totodată, în dinamica abstract-concret se înscriu, pe de-o parte, datele corporalității subiectului, elemente ale concretului cotidian, iar, de cealaltă parte, sfera abstractă a spiritualului, a categoriilor abstracte, a *marilor teme*, după cum le numește chiar autoarea.

Deși face uz de elemente ale concreteții, poezia Marianeii Marin nu este neapărat o poezie a concretului imediat. Chiar dacă poemele sale sunt presărate, într-adevăr, cu imagini menite să ancoreze curgerea poemului într-un (firav) cadru narativ, într-un decor palpabil, deseori, componentele contidianului virează, subit, către dimensiuni abstracte, metafizice ori eticizate.

În general, natura reziduală a eului, cea bolnăvicioasă ori latura sa suferindă sunt construite prin apelul la un imaginar organic, al corporalității dereglate, deformate, căzute chiar în teratologic. Divulgate prin deformarea corporală, detracarea spirituală apare și în contextul evenimentului creator, căci pentru Mariana Marin poezia este asimilată mai întâi ca experiență.

Dinamica abstract-concret devoalează, totodată, o complexitate antagonică a eului în raport cu lumea. Dobândesc un fel de *corp* atât realitatea, ideile, conceptele mari, cât și limbajul, înscris într-un zbor descendent și autodistructiv. Este vorba despre o corporalitate atinsă de descompunere sau deformare, forme ale degradării imposibil de anihilat prin forțele negatoare ale subiectului creator. Invariabil, revolta, atitudinea combativă a ființei vor eșua să anihileze agenții dezintegrării, ceea ce va conduce la un efect poetic de acumulare a negativității. De altfel, o mare parte dintre poeziile sale se bazează pe o schemă ascendentă a tensiunii, surprinsă până în punctul său cel mai pregnant. Finalurile poematice forte și antinomiile dezvoltate, însă, *nerezolvate* constituie probele incontestabile ale negativității agravante.

⁵⁵ Eugen Negrici, *Sistematica poeziei*, Ed. Cartea Românească, București, 1988, p.102.

2.6. Dezagregarea organicului: de la percepția imediată la simptomatologia *dereglărilor de ordin abstract*

O marcă a poeziei Marianeii Marin este exploarea temelor abstracte prin imagini înfățișând *materiale organice*, aflate în configurații degradate, hibride și deformate. De aceea, reprezentările vor șoca prin duritatea și instantaneitatea lor, marcând un cumul de tensiune în interiorul subiectului liric. În *Atelierele* și *Un război de o sută de ani*, construcția poemelor mizează tocmai pe o escaladare a convulsiilor înlănțuite între eu și lume și pe intensificarea supliciului sufletesc. Ființa creatoare se simte *aruncată* în mijlocul unei realități violente, fără a deține abilitatea de a interacționa cu aceasta decât în calitate de spectator. Privit din exterior, subiectul manifestă o disponibilitate perceptivă (hiper)sensibilă aproape exclusiv la stimuli negativi. Observăm că specializarea receptorilor săi vizuali (ochiul reprezentând organul perceptiv *ales*⁵⁶ al poeziei sale) este aceea de a capta, cu insistență, lungimile de undă negative, dizarmonia, neantul, monstruoza, difromul etc. Dacă ideile sunt reprezentate prin apelul la un imaginar organic degradat, o tehnică similară va servi și pentru a capta imaginea corpului uman, surprins în mișcarea deprecierii sale organice ireversibile. De la detritus la materie inertă, combustibilă, la formele degrada(n)te ale necrozei și putrefacției, corpul cristalizează reverberațiile supliciului și ale finitudinii. Ideea centrală, sugerată prin organicul căzut din drepturi, este aceea a implantării morții în interiorul existenței umane, fragile.

2.6.1. Trupul și corpul

În continuare, am urmărit ipostazele perisabilității *trupului*, irigate structural de permanentizata amenințare a morții, dar și *întrupările* negative ale conceptelor. Pentru a nuanța organicitatea specifică celor două categorii, credem că se impune folosirea distincției fenomenologice între *trup* și *corp*. Începând cu Edmund Husserl și continuând cu fenomenologi precum Maurice Merleau-Ponty, Michel Henry, Jean- Luc Marion⁵⁷ ș.a., trupul și corpul (sau

⁵⁶Predilecția liricii sale înspre vizual se manifestă atât prin simbolisita des uzitată a ochiului ca organ perceptiv primar sau ca instrument de cunoaștere incomplet, cât și sub aspectul imaginarului în care predomină componentele vizuale.

⁵⁷Cristian Ciocan dedică un capitol istoriei acestei distincții în studiul său, capitol intitulat „Fenomenologia corporalității pornind de la Husserl”, în *Întrupări. Studiu de fenomenologie a corporalității*, Editura Humanitas, București, 2013, pp. 13-119.

Leib și *Körper*, în terminologia husserliană) au fost diferențiate pornind de la ideea trupului propriu ca „loc al simțirii”⁵⁸ și având în vedere dualitatea sa ca subiect și obiect al percepției. La Mariana Marin, avem de-a face cu un trup devastat de prezența sufocantă a morții sau de configurații organice deviate, private de vitalitate. Totuși, această finitudine a organicului poate fi contrasă la câteva ipostaze recurente: (1) *corpul ca instrument imprecis al cunoașterii* pe cale negativă; (2) *corpul sălbăticit*, (3) *corpul hibridizat*, (4) *corpul/ trupul mutilat*, asupra căruia acționează forțe violente (ghilotina, decapitarea etc.), (5) *corpul monstruos*, (6) *corpul bolnav*, (7) *pseudo-autoadorăția corpului*, (8) *trupul ca falsă garanție a existenței*, (9) *regresia pe scara speciilor și a regnurilor*, (10) *reducerea corpului la rezidual* sau la statutul de *material (combustibil)*. Paleta de articulări negative ale organicului gravitează în jurul devitalizării, descompunerii, degradării, deformării și a involuției pe scara speciilor sau a regnurilor, indiferent dacă va fi vorba despre *trup* sau *corp*. Vor dobândi un *corp* (sau doar părți din acesta) concepte abstracte ca moartea, iubirea, adevărul, însă *carnea* lor va fi străbătută de un fior mortuar, generator al al degradării ireversibile.

Privat de orice configurație stabilă și viguroasă, trupul evoluează sub magnetismul dezintegrării, inventariind multiple nuanțe de măcinare și nimicire. În catalogul *mecanismelor deteriorării* corpului se înscriu degradarea prin descompunere (putrezirea), dezmembrarea, prin tehnici de tortură și ucidere simili-medievale (ghilotinarea, tăierea capului, sfâșierea membrelor, spânzurarea), degradarea genetică, reducția la rezidual, mutilarea prin desfigurare (săparea altui chip în carne), transformarea cărnii umane în material combustibil, degradarea prin boală (pneumonia, leprozeria, nevroza, ciurma), artificialitatea (vopsirea excesivă a feței, plămânul artificial, păpușa mecanică), dislocarea oculară (căderea ochilor, extracția lor din orbite), nașterea sub auspicii malefice, gesturile mecanicizate sau ticurile (bățâirea capului, întinderea mâinii deasupra obiectelor), urățirea corpului (identificarea cu o sperietoare ori cu o mireasă *spoită*), punerea între paranteze a feminității, autoadorăția subminată de egofobie, erodarea prin îmbătrânire prematură, mutilarea prin apariția unor excrescențe organice în locuri anormale (creșterea ploapelor pe vârful unghiei, firul de păr câinesc apărut pe nas), corpul măcelărit, masacrat, declasarea omului pe scara speciilor (echivalarea lui cu animale respingătoare ori sălbatice de tipul șoarecelui ori câinilor), autodisecția pe viu, privarea de simțuri (orbirea), sinuciderea (invocarea morții tragice a Sylviei Plath, dorința de a-și lua viața) și, bineînțeles, moartea clinică instalată devreme în trup, încă de la primul volum. Când nu resimte acțiunea factorilor externi ostili, corpul este măcinat de propria monstruoșitate a codului său genetic autodistructiv. Atunci, el va acționa ca administratorul propriei morți (tendința sinucigașă

⁵⁸Cristian Ciocan, *Întruchipări. Studiu de fenomenologie a corporalității*, Editura Humanitas, București, 2013, p. 47.

neînăbuşită), al descompunerii declanşate încă din vremea lichidului amniotic, al autodisecriei realizate la rece, al eclipsei întregului corp în spatele unui sac de piele.

2.6.2. Canavaua organică a degradării spirituale

Subcapitolul explorează imaginarul organic degradat al creaţiei Marianeii Marin şi semnificaţiile abstracte la care acesta trimite. Logica descompunerii organice va coincide deseori cu logica degradării categoriilor spirituale, morale şi sufleteşti. Principiile dezintegratoare sunt dirijate după gestică şi motricitatea mistuirii trupesti. Astfel, vădind dezafectarea, spiritul nu va putea decât să *supureze*, ca urmare a ravagiilor instituite deja de moarte în viaţă. Geografia spirituală evocată de poezia sa este traversată de figuri ale degradării, construite prin concatenări organice monstruoase ale unor „trăsături relevante”. Putem afirma că viziunea va cuprinde o imagine fragmentară a corpului. Metoda imaginativă se va axa pe *întrupări* ale unor concepte ca adevărul, poezia, moartea, realitatea, dezvăluite fiinţei în cele mai încordate experienţe. Fizionomiile monstruoase, rezultate de pe urma amalgamului organic, par desprinse din operele unor pictori ca Hieronymus Bosch ori J. Grandville⁵⁹, a căror preferinţă pentru aglutinări ale unor părţi fie ale corpului uman, fie ale unor componente ale faunei ori florei este cunoscută. Neunificate conform unui principiu al armoniei părţilor şi întregului, bricolajele organice vor funcţiona, la Mariana Marin, în primul rând, în virtutea unui prim şoc al dizarmoniei.

2.6.3. Proliferarea organicului dezintegrat

În galeria metodelor de deformare şi inversare se înscrie imaginea originii, fie că este a lumii întregi ori doar a eului. Începutul universului dispune de elemente amorfe, reziduale, îngheţate, pietrificate, de lipsa căldurii, de ţipete ascuţite, cu rolul de a înlocui acel cuvânt creator de început al genezei creştine. Avem de-a face cu un punct de pornire inversat, străbătut de frisonul fricii şi de o iluminare vlăguită, pe scurt, o cosmogonie creată la indigoul negativului. Harta dinamicii spirituale, psihice şi sufleteşti se trasează în termeni organici, căci tot din această sferă îşi extrage sevele imaginarul. Reflexele fine sufleteşti, stagnarea spirituală, tensiunea eului cu mediul ambiant, retractilitatea sa, tedinţa sa autodistructivă, sentimentul de alienare ori de

⁵⁹Despre fantasticul artei sale vorbeşte Karl Rosenkranz în *O estetică a uritului*, trad. de Victor Ernest Maşek, Editura Meridiane, Bucureşti, 1984, p.137.

rătăcire, coroziunea lentă energetică, macularea morală, degradarea psihică, ameninţarea morţii, dizolvarea speranţei, luciditatea usturătoare, disjunctiile mentale, mai toate datele interiorităţii sunt croite pe calapodul negativităţii din materiale organice dezagregate, descompuse, solidificate, pietrificate şi mortificate înainte de vreme.

Chiar dacă se clădeşte pornind din elemente concrete, tensiunea poemului conduce înspre şi capitalizează aria *marilor teme*. Micile eroziuni cotidiene ale eului ajung să fie percepute drept simptome ale unei patologii vaste a deteriorării spirituale. Interesant de remarcat este că degradările sunt figurate prin procedeul corporalizării, în manieră expresionistă, așa cum indică în studiul său Georgeta Moarcăs⁶⁰. Astfel, fizionomia sufletească a subiectului creator va fi confecţionată din însăilări de imagini corporalizante, însă după o logică a dezintegrării şi dizarmoniei.

2.6.4. Corpul fragmentar

Această secvenţă a tezei analizează imaginea şi semnificaţiile corporalităţii în poezia autoarei. Traversată de la un capăt la altul de ceea ce Umberto Eco numea *urâtul ca formă*⁶¹, poezia Marianei Marin va conferi corpului o imagine fragmentară, indiferent de apartenenţa sa la domeniul senzorial ori abstract-metaforic. Dacă pornim de la definiţia teoreticianului italian a *urâtului ca formă*, „înţeles ca un dezechilibru apărut în raportul organic dintre părţi şi întreg”⁶², pentru a identifica ipostazele corpului ca fragment, putem afirma că aceasta descrie, într-o anumită măsură, poezia autoarei. În primul rând, ea îşi probează validitatea prin spargerea unităţii corpului uman, pentru că vom avea de-a face fie cu părţi sau combinaţii repulsive, nefireşti, fie cu operaţii de secţionare, cum ar fi disecţia, eviscerarea, decapitarea, amputarea, descuamarea, extracţia, ori cu procese ale anomaliilor morfologice (de pildă, pleoapele crescute pe vârful unghiei în poemul *Nebunia de a gusta trandafir*⁶³). Chiar dacă divulgă o încălcare a armoniei organice, fracturarea corpului în elemente disparate şi deformările sale se vor alia nu doar urâtului fizic, ci, mai ales, hidoşeniei spirituale. Deformarea, malformaţia, mutilarea, recurente pe parcursul creaţiei sale, divulgă aberaţia, suferinţa, absurditatea corpului, dar, totodată, anunţă un adaos de insecuritate şi de tulburare a fiinţei.

⁶⁰Georgeta Moarcăs, „Mariana Marin” în *Disonanţe. Studii asupra expresionismului în poezia contemporană*, Ed. Universităţii Transilvania, 2011, p.79.

⁶¹Umberto Eco, *Istoria urâtului*, trad. de Oana Sălişteanu şi Anamaria Gebăilă, Editura Rao, Bucureşti, 2007, p.19.

⁶²*Ibidem*.

⁶³Mariana Marin, *Zestrea de aur*, Ed. Muzeul Literaturii Române, 2002, p. 25.

2.6.5. Poezia *descărnată*

În continuarea subcapitolului anterior, această secvență analizează un teritoriu nescutit de invazia organicului degradat: cel al poeziei. Ca și celelalte categorii abstracte ale existenței, viziunea despre poezie și limbaj, devenită chiar temă cardinală a operei sale, se înscrie în cadrele unui imaginar alimentat tot din sfera corporalului. Elaborările pe marginea limbajului și a poeziei vor fi calibrate tot la indici negativi: demonetizarea cuvintelor ca forță expresivă, ca instrument de captare a adevărului, gestionarea dificilă a resurselor creative și, de aici, etalarea umilinței de a se considera o scriitoare neîmplinită. Cu alte cuvinte, viziunea despre poezie este dominată de un *scepticism* îndreptat asupra limbajului și a propriei creativități, însoțit de o modestie, mărturisită prin raportarea propriei creații la cele aparținând celor mai *nervoase* voci literare ale începutului de secol XX. Dincolo de toate acestea, regăsim substanța volatilă a poeziei, percepută în imposibilitatea de a (mai) servi drept formă terapeutică a negativității acumulate în interiorul eului. Altfel spus, Mariana Marin își croiește o tehnică de autosabotare permanentă a enunțului poetic, căci ceea ce construiește cu un vers, pare să fie compromis prin celelalte. Asprimea cerebralității sale nu îi permite să se menajeze nici în privința capacității sale creative, nici sub alte aspecte existențiale. Poeta nu numai că se plasează pe ea însăși la periferia marilor literaturi, prin comparații cu nume ca Emily Dickinson, Sylvia Plath, Anna Ahmatova etc., dar și în interiorul literaturii autohtone pare să creadă că ar fi tras tot cartea ratării. Tendința de subestimare devine din ce în ce mai vizibilă în *Mutilarea artistului la tinerețe*, unde bilanțul artistic realizat în timpul unei bătrâneți instalate precoce reunește eșecurile și avariile cu o amară resemnare în raportarea ființei la lume și la sine. Scepticismul lingvistic și poetic, orientat către propria creație, va dărâma o serie de cărămizi din edificiul, și așa instabil, al eului. Destructurarea este resimțită profund la nivelul subiectului, pentru că poezia reprezintă pentru Mariana Marin o *practică* existențială, iar luciditatea creatoare însoțește permanent actul artistic, ceea ce reiese, mai ales, din artele sale poetice. Tensiunea va fi nota dominantă a relaționării dintre creatoare și poem. Interacțiunea încordată va putea fi intuită chiar și în semnele patologice marcante ale ființei, nu doar în simptomatologia coregrafică a poemului.

Cu câteva excepții, viziunea se va infuza cu imagini impunătoare prin dezagregare, descompunere, dezordine, tensiune, violență, ravagii și avarieri de mare intensitate, desfășurate în domeniul organicului, devenit materie primă. De la profundul scepticism al limbajului până la complexe de creatoare, manifestate în special prin comparație cu exemplaritatea altor destine și opere literare, poezia sa va capitaliza eșecul artistic, motricitatea șubredă a destinului subiectului

creator, sensurile dizolvate, literele, cuvintele, sintaxele resimţite ca inoperabile, zăbovirea la periferiile limbajului, absenţele infiltrate în ţesătura poemelor. Deşi nu operează de fiecare dată prin selectarea indicilor organici, viziunea sa despre poezie va releva diversele moduri de relegare a subiectului creator în afara teritoriilor *marii* literaturi a poetelor *nervoase*, din perspectiva autoarei, imposibil de atins atât ca repere existenţiale, cât şi ca modele creative.

2.7. Scrisul ca experienţă devitalizantă

În poezia Marianeii Marin, scrisul şi o serie de practici conexe, rostirea, şoptitul, urlatul, tipăţul, bâlbăitul, monolgarea, dialogarea se conturează ca experienţe existenţiale de referinţă. La contactul subiectului creator cu teritoriul accidentat al limbajului şi al poeziei abundă evenimente, frânturi de personaje, întrupări terifiante, străbătute de fiorul dezintegrării. Deseori, imaginarul corporalizant, urmărit în subcapitolele anterioare, stă şi la baza secvenţelor terifiante, menite să creioneze procesul scrierii tensionate a poemelor. Experienţa actului creativ va fi infuzată de un regim negativ al imaginarului, al trăirilor şi al acţiunilor: textele, devorate de subiectul creator, prind gustul amar al ierbii (*Unic poem de dragoste*), moartea pândeşte la graniţa dintre stiluri (*Noapte de noapte*), cititul paginii albe devine o obsesie (*Apel în sala de disecţie*), precizia descrierii este prioritară, însă, probabil, irealizabilă (*10 februarie, sâmbătă seara, acum, ad usum delphini, Ultimul poem de dragoste în grădina de trandafir, Bestial*), presiunea hârtiei arse şi a paginilor nescrise este resimţită constant (*Fericit, Păpuşa spânzurată*). Nuanţele negative ale relaţiei tensionate dintre subiectul creator şi limbajul poetic sunt dominate de amprenta imposibilităţii scrisului. Aceasta nu transpare doar sub forma *mesajului poetic*, ci şi prin tipul de structurare a majorităţii poemelor, sugestiv pentru repetiţia sau obsesia, conduse, de cele mai multe ori, în final, către un climax. În continuare, vom explora imposibilitatea creaţiei şi efectele sale devitalizante asupra eului. Prima fie va apărea ca urmare a contactului tensionat dintre eu şi limbaj, fie va fi corelată cu o viziune dominată de complexe creatoare, obţinute prin raportarea (mult prea) umilă a autoarei la anumite modele deopotrivă existenţiale şi poetice.

2.7.1. Experiența scrisului: între hiperacuitatea conștiinței și suferință

Poezia Marianeii Marin nu doar comunică direct, prin numeroasele sale arte poetice, devitalizarea subiectului creator la contactul cu poezia, ci o demonstrează, indirect, prin reprezentări tensionate, elaborate, deseori, conform unei tehnici a recurenței. Sub aspect tehnic sau tematic, construcția poemelor va favoriza repetițiile și, implicit, va surprinde o motricitate circulară, tensionantă, menită să acapareze ființa. Din această configurație axată pe reiterare, putem decela specificul dinamismului experienței scrisului și al stărilor parcurse de către subiectul creator.

În loc să dizolve crizele, tulburările și temerile subiectului, poemele vor alcătui mai degrabă oglinda configurației sale sufletești și spirituale, o reflectare distorsionată însă, cu rolul de a multiplica înzecit datele negative ale subiectului, pentru că, scriind, acesta adaugă, în spațiul abisal al hârtiei, la angoasele deja existente, îndoielile legate de limbajul poetic și scepticismul privind propriile abilități creatoare.

Predispoziția pentru stările tensionate va plasa, deseori, subiectul creator în situații de criză, în ipostaze inflamate ori în experiențe intense. Întreaga sa poezie este a suferinței gata să irumpă, a zbuciumului expandat și a strigătului escaladând cele mai înalte tonalități. La fel de învolburat va fi și scrisul, căci el va aduce subiectul în mijlocul dezintegrărilor, destrămurărilor, dereglărilor de toate soiurile, care vor stârni mișcări tectonice în interiorul eului. Repulsia accentuată, deopotrivă față de sine și lume, îl va aliena și îi va alimenta starea de tensiune. Creația și conștiința conceperii artefactului poetic nu vor constitui refugiul eului și nu-i vor atenua niciun moment stările de tulburare și alienare.

Hipersensibilitatea conștiinței va însoți și actul creației poetice, însă fără a putea împiedica supliciuul inerent scrisului. Este vorba despre o suferință izvorâtă chiar în timpul procesului creator, în spațiul abisal al hârtiei, în simultaneitatea activității conștiinței și a actului artistic. Scrisul va devasta ființa până la irecognoscibil, orice consemnare va săpa în figura creatoarei deformări monstuoase, iar cuvintele i se vor așeza împotriva.

Permanenta tatonare, prin scris, a suferinței, inflamarea conștiinței, stârnită în interiorul subiectului, și avansarea dincolo de experiența mundană transformă activitatea creatoare într-o situație-limită. Stările febrile ale poeziei facilitează, alături de alte experiențe, plonjonul înspre dimensiunea abstractă. *Iluminările* ființei se vor produce însă în negativ, pentru că imaginea poeziei va fi una grotesc-dizarmonică: poezia se va înfățișa *descărnată*, propagând efecte devastatoare chiar asupra creatoarei sale. Unda de șoc care străbate ființa poetei nu va instaura

armonia, ci îi va cutremura și tulbura pronunțat tectonica interioară. În plus, experiența *cu poezia* va constitui, în logica situațiilor extreme, confruntarea cu o altă limită, cea a limbajului poetic. Observăm că alterarea ființei se va realiza pe principiul agravării negativității. Cel mult, poeta va întărâta, va stârni, prin scris, ceea ce era deja maculat în realitatea interioară și exterioară, iar, la capătul stării, nu se va afla ființa sa restaurată, *mântuită*.

3. Neîncrederea în poezie

În creația Marianeii Marin, atitudinea eului față de realitatea exterioară și viziunea sa despre poezie și limbaj se înscriu într-o dinamică a negativității. Aceste două aspecte au fost tratate inegal de critica de întâmpinare. În timp ce au fost evidențiate, până acum, cu precădere, raportul negativ al liricii sale cu realitatea și implicațiile de ordin etic care pot deriva din acesta, concepțiile despre poezie ale scriitoarei, decelabile din numeroasele sale arte poetice, au căzut într-un con de umbră, fiind izolate și expediate în subsidiarul ideii de *poezie ca salvare*. Fără a încerca să neg aderența evidentă a liricii sale la realitatea istorică, voi demonstra importanța manierei în care Mariana Marin, una dintre figurile poetice optzeciste neafirmate și în plan teoretic, concepe ideea de poezie și modul în care scriitoarea a înțeles asumarea acestei arte în comunism și în perioada postdecembristă. Totodată, voi încerca să urmăresc în ce măsură viziunea sa despre poezie se asociază cu o schimbare în planul atitudinii eului față de realitate. Lirica Marianeii Marin este marcată, chiar de la început, de o neîncredere în limbajul poetic atât ca instrumentar al expresiei, cât și ca mijloc de a anihila sau exorciza traume intime și realitatea ostilă.

3.1. Forme ale neîncrederii în poezie

În încercarea de a reface traseul intensificării neîncrederii sale în poezie, am parcurs diacronic⁶⁴ liniile tematice relevante în dinamica viziunii sale despre textul poetic. Deși

⁶⁴Mariana Marin debutează în 1981 cu volumul *Un război de o sută de ani*, pentru care i se acordă Premiul pentru Debut al Uniunii Scriitorilor. În 1982, la apariția volumului *Cinci*, este singura poetă deja publicată a antologiei pe care o semnează și Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter și Alexandru Mușina. După nenumărate încercări nereușite de a publica *Atelierele*, trimite la tipar, în 1986, la editura Cartea Românească *Aripa secretă*, în care se regăsesc 20 de poeme din *Atelierele*, 18 dintre acestea fiind modificate, plus încă 34 de poeme noi. În 1990, la editura EST din Paris apare *Au carrefour des grandes routes commerciales*, în traducerea lui Sebastian

fomularea acestor idei în artele poetice se delimitează de rigoarea unui cadru teoretic, perspectiva descrisă de autoare mi-a permis să identific o serie de constante care oferă structură discursului său și din care se pot desprinde un itinerariu și o coerență a viziunii. Astfel, ne vom opri asupra următoarelor puncte cheie: scrisul ca suferință, limbajul ca tensionare a raportului cu realitatea, interesul pentru elaborarea unor noi poetici, unor noi limbaje, imprecizia expresiei, ficțiunea ca teritoriu incontrollabil, obsesia de a *nota totul*, dificultatea de a scrie, neîncrederea în sine ca poetă, asocierea scrisului cu moartea și problema abandonării ficțiunii. Pe lângă acestea, vom realiza o conexiune a viziunii despre poezie cu tendința de tranzitivizare manifestată în ultima parte a creației sale. Credem că, odată cu resemnarea, limbajul său poetic se apropie de o formulă tranzitivizată, față de primele două volume, însoțită de apariția elementelor biografice, abia detectabile în poezia sa de debut. În plus, vom mai arăta că trecerea înspre tranzitiv nu este definitivă, iar lirica sa se menține, totuși, într-o zonă greu accesibilă unui cititor obișnuit.

3.2. Scrisul ca suferință

Poezia ca suferință reprezintă o constantă a operei Marianeii Marin, care glisează din sfera de construcție/creație a textului către legăturile sale cu eul creator, parcurgând o traiectorie de intensificare, tocmai pentru că ajunge să fie asociată unui eu însingurat până la resemnare. Imaginarul axat pe dimensiunea corporală dereglată, respingătoare și distorsionată are rolul de a potența conflictul eului cu textul care pare a *se scrie* singur. În final, devine o evidență faptul că suferința angrenează o neîncredere în poezie, cât și în capacitățile creatoare ale eului, acutizate către sfârșitul operei.

Reichmann. În același an apar *Atelierele (1980-1984)* la editura Cartea Românească și la aceeași editură pariziană, EST, este publicată traducerea *Atelierelor, Les ateliers*, traducerea în franceză aparținând lui Alain Paruit. *Mutilarea artistului la tinerețe* vede lumina tiparului în 1999 la Editura Muzeul Literaturii Române, editură la care va apela și pentru apariția ultimei sale cărți antume *Zestrea de aur*, în 2002. Anul 2000 marchează publicarea unui volum colectiv în limba germană, alături de Caius Dobrescu, Mircea Dinescu, Sorin Gherguț, Simona Popescu și Petre Stoica la editura *die horen*, intitulat *ich ist ein anderer ist band*. Postum, în 2006, apare și un volum bilingv, *Paper Children*, traducerea în limba engleză aparținând lui Adam J. Sorokin, în seria Eastern European Poets Series no.4, la editura Ugly Duckling Presse, Brooklyn, New York. În traducerea în italiană a Clarei Mitola, în 2013, la editura Pavesiana este publicată *La Dote D'Oro. Zestrea de aur*, o selecție de poeme din volumul omonim. În 2014, în Seria Colecționarul de Voci, lansată de Editura Casa Radio, este publicat volumul *Scrisoare deschisă sau Nu mă mai așteptați la ore mici. Poeme rostite la Radio (1991-2002)*, carte însoțită de un CD cu înregistrări ale lecturilor propriilor poeme în intervalul menționat în titlu, plachetă ilustrată de Tudor Jebeleanu. În 2015, editura Tracus Arte tipărește o antologie de poeme intitulată *O singurătate feroce*, selecția fiind realizată de Teodor Dună.

3.3. Un instrumentar imprecis. Nevoia unui nou limbaj

Raportul negativ al eului cu poezia nu se întemeiază doar pe suferință. Există în lirica poetei o dimensiune a limbajului în fața căreia încrederea se pierde. Este vorba despre imprecizia instrumentarului lingvistic, stimulative a unei nevoi imediate de inovație. Din dorința de a nota *totul* cu exactitate se nasc, în acest context, invocări ale unui alfabet nou sau necunoscut. *Războiul de o sută de ani* ține, mai întâi, de domeniul cuvintelor, și abia apoi de o răzvrătire împotriva unor traume de altă natură. Prima linie de luptă își desfășoară atacul într-unul dintre cele mai abstracte teritorii, cel al limbajului.

3.4. Un instrumentar incomplet. Salvarea poeziei

Același imaginar violent, al metaforei corporalului sau organicului degradat este exersat și în descrierea impreciziei limbajului. Din nevoia de a compensa *neajunsurile* poeziei, eul se aventurează, cel puțin la nivel declarativ, într-o căutare a unei poetici noi, devenită obsesie a versurilor de debut. Constant, eul revendică o poetică diferită, un alt alfabet aspirând chiar către zona unui limbaj cu totul străin ori supranatural.

3.4.1. O poetă de sertar⁶⁵

În paralel cu explorarea poeziei și a limitelor limbajului, se coagulează o imagine despre sine a poetei. Dacă în primele trei volume notațiile despre figura artistei survin simultan cu actul creației, în *Mutilarea artistului la tinerețe* și în placheta *Zestrea de aur*, procesarea figurii se scindează în două, pendulând între imaginea din trecut a poetei și cea actuală, decăzută. Exercițiul de rememorare a tinereții sale artistice din *Mutilarea artistului la tinerețe* devoalează o dublă decădere: una de ordin personal, dezamăgirea de a nu fi devenit *poetă* și alta, derivată din raportul antagonic al artistului cu societatea. Astfel, eul suferă o dublă înstrăinare, de poezie și de lume, spierzându-și resursele energetice de a contracara criza. Această *cădere din drepturi* ca poetă constituie semnalul unei radicalizări a negativității.

⁶⁵*Ibidem*, p. 229: „Pentru că, iată, a trebuit să învăț/ în plin sfârșit de secol/ cum se devine o poetă de sertar,/ «o poetă nepublicabilă»- parcă așa silbisea/ apăsât și apos editorul vremurilor noi.”

3.5. Neîncrederea în poezie –Pe urmele lui Blanchot

În acest subcapitol, vom urmări mărcile negativității manifeste la nivelul limbajului poetic, în încercarea de a contura o viziune mai clară asupra expresiei componentelor negative decelabile în opera Marianeii Marin. În același timp, vom trasa posibilele asemănări între perspectiva autoarei asupra textului literar și câteva elemente ale viziunii lui Maurice Blanchot⁶⁶. Chiar și atunci când limbajul nu este marcat de organicul metaforizat, scrisul rămâne privat de proprietatea vindecătoare, căci notația nu anulează starea de fapt, ci ajunge să o amplifice pe scara negativității. Astfel, reflecția asupra poeziei constituie un mecanism de tensionare a textului, aflat în concordanță cu explorarea realității, prin viziunea sumbră. Presupusa pace, menționată de către N. Manolescu în cronică despre primul volum al autoarei⁶⁷, este iluzorie, căci fragilitatea și imprevizibilitatea, incontrollabilul, *neliniștea* în termenii lui Blanchot⁶⁸, constituie pentru ea dominantele viziunii asupra limbajului poetic. Există o zbatere în încercările de a imagina un nou alfabet, în confruntarea cu textul perceput ca un teritoriu dificil de gestionat, scăpat de sub controlul rațiunii, asociat, în final, cu vidul și nonsensul.

3.5.1. Scrisul ca potențator al negativității. *Prezența unei absențe*

În continuare vom urmări felul în care o viziune asupra poeziei devine un agent de amplificare a tensiunilor deja existente în poezia autoarei. Cu alte cuvinte, voi avea în vedere o modalitate suplimentară (dar nu mai puțin importantă) de tensionare lirică, prin reflecția pe tema limbajului. Totodată, voi identifica similitudinile privind limbajul poetic dintre viziunea Marianeii Marin și câteva dintre conceptele lui Maurice Blanchot, ținând cont de distincția dintre o operă poetică din care se poate desprinde o formulare artistică a unor idei despre

⁶⁶Este vorba despre eseul *Literature and the Right to Death*, în „The Work of Fire”, Stanford University Press, 1995, pp.300-344.

⁶⁷Nicolae Manolescu, *op.cit.*, p. 9.

⁶⁸Maurice Blanchot, *Literature and the Right to Death*, în „The Work of Fire”, Stanford University Press, 1995, pp.322: „Language is reassuring and disquieting at the same time” („Limbajul este totodată liniștitor și neliniștitor”-trad. n.).

limbajul literar și un demers de explorare a acestui limbaj, organizat și structurat pe un cadru teoretic.

Dublul interes al poetei față de realitatea textului și cea a lumii stârnește o tensiune menită să alimenteze neîncrederea în poezie și, spre ultimele volume, neîncrederea în sine ca poetă. În transferul de prezențe sau absențe, este pusă în lumină dimensiunea negativă a limbajului, elaborat în detrimentul ideii de autenticitate a poeziei sau a creatorului de ficțiune. Impresia creată este că arta sa ar fi mai puțin *poezie*. Artele poetice ale autoarei creează senzația că absența survine neprovocată, la contactul eului cu limbajul poetic.

4. Intensificarea negativității

Dintr-o perspectivă diacronică, poeziei Marianeii Marin îi este caracteristică o asimetrie a *operațiilor* negativității, atât în plan formal, dar și la nivelul intensității experiențelor subiectului creator. Dacă volumele *Un război de o sută de ani*, *Aripa secretă* și *Atelierele* etalează o febricitate a *acțiunii negației* și o formulă poetică, mai curând, încifrată, *Mutilarea artistului la tinerețe* și *Zestrea de aur* sunt marcate de o diminuare energetică a eului, dar și de o notabilă tendință tranzitivizantă a limbajului poetic, comparativ cu primele creații. Aceste două *mişcări* de amplificarea a negativității vor acționa sinergic, iar împletirea lor poate fi probată, mai ales, de asimilarea relației cu limbajul ca experiență dinamică a ființei creatoare. Raportul menționat va degaja mereu scânteii, apoi, în final, epuizări, iar *vătămirile* se vor ivi de ambele părți ale binomului creativ.

Negativitatea va detașa poezia Marianeii Marin de modalitatea facilă de a crea lumi compensatorii, aflate în neconcordanță cu realitatea vremii, iar scepticismul lingvistic va demonstra că același tratament negativ va fi aplicat și contactului cu limbajul. Cert este că, pentru subiectul creator, poezia nu va reprezenta un spațiu ocrotitor.

În ultima parte a creației, *forța negației*, analizată în capitolele anterioare, comportă o diminuare, o atenuare energetică. Se instaurează aici o eclatantă schimbare de atitudine din partea eului, detașată de febrilitatea primelor volume. În *Mutilarea artistului la tinerețe*, un timp al rememorării va confisca puternica negație de altădată. Drenarea energetică va influența și raportarea la poezie a eului, astfel că *Mutilarea...* va fi marcat de constatarea disipării propriilor resurse artistice și de colectarea mnezică a unei tinereți traumatizante. Această stare generalizată de astenie va apropia din ce în ce mai mult eul de moarte și îl va provoca să trăiască în expectativa actului final.

4.1. Intensificarea negativităţii eului: de la fervoarea negaţiei la *madlena vineţie*⁶⁹

Capitolul urmăreşte negativitatea eului şi corelează mutaţiile survenite pe parcursul ultimei perioade de creaţie unei accentuări a negativităţii. De la primele trei volume, *Un război de o sută de ani*, *Aripa secretă*, *Atelierele*, până la ultimele, *Mutilarea artistului la tinereţe* şi *Zestrea de aur*, eul va înregistra mutaţii, în special, în planul patosului său negativ şi în relaţia sa cu realitatea şi limbajul. În privinţa constantelor sale, putem afirma că rămân înrădăcinate în structura subiectului acele procese corozive ale contradicţiilor inerente şi insuprimabile.

Dincolo de relaţia eului cu limbajul, aşa cum decurge ea din numeroasele arte poetice sau din alte poeme axate pe detalierea acestui raport, putem identifica o imagine a creatorului, o oglindire piezişă a acestuia în structurarea şi stilistica poemelor, după cum observa E. Negrici în legătură cu un tip de poezie care operează o *transfigurare prin selecţie obsesivă*⁷⁰. Remarcăm o coerenţă între perspectiva subiectului creator asupra limbajului şi alegerile formale realizate de către autoare.

4.2. De la o estetică a confuziei la o estetică a clarităţii⁷¹

Dintr-o perspectivă diacronică, poezia Marianeii Marin dezvăluie o viziune inegală a negativităţii, în plan formal şi la nivelul configuraţiei eului. Credem că volumele sale se înscriu într-un proces al tranzitivizării limbajului, care alimentează şi agravarea negativităţii. În acelaşi timp, subiectul creator va tinde, aşa cum am încercat să demonstrăm în secvenţa anterioară, către diminuarea reactivităţii sale în raport cu lumea şi limbajul. Astfel, vom asista la o glisare înspre tranzitivizare şi, simultan, la accentuarea negativităţii. Creaţia poetei parcurge o dezambiguizare treptată, de la volumul de debut *Un război de o sută de ani* (1981) până la placheta *Zestrea de aur*, publicată în 2002, alături de toate celelalte sale cărţi, într-o antologie la Editura Muzeului Literaturii Române. Formula sa poetică dobândeşte directeţe şi o transparenţă comunicativă.

Deşi nu va renunţa deplin la notele similare de încifrare sau la componenta metaforică, spre finalul creaţiei (în volumele *Mutilarea artistului...* şi *Zestrea de aur*), enunţul poetic glisează

⁶⁹*Ibidem*, p. 233: „Vrei tu această madlenă vineţie ferecată-ntrre pagini/ îi spunea ea înfrigurată./ Vrei tu să guşti din memoria acestei vieţi/ fără de veşti/ şi zile fără de mine?”

⁷⁰Eugen Negrici, *Sistematica poeziei*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1988, p. 108.

⁷¹Termenii aparţin lui Geoffrey A. Baker şi sunt elaboraţi în studiul *The Aesthetics of Clarity and Confusion: Literature and Engagement since Nietzsche and the Naturalists*, Palgrave Studies in Modern European Literature, Palgrave Macmillan, New York, 2017.

înspre o direcție și, într-o oarecare măsură, spre transparentizare. Autoarea va sta departe acum chiar și de jocul vocilor și al măștilor din prima perioadă a poeziei sale, folosind persoana întâi aproape în toate poemele. Transparentizarea va face ca, formal, dar și tematic, să survină câteva schimbări.

Desigur, prin limpezirea formulei, vor fi lizibile, trasate cu tușe scânteietoare și reci, muchiile sociale și politice ale operei sale, fără a pune în plan secund experiența personală, traumatizantă a eului. Concordanța formal-tematică a poeziei sale este una dintre multiplele dovezi ale abilităților artistice excepționale ale autoarei. Prin tendința sa tranzitivizantă, prin mutațiile parcurse de la un volum la altul, formula poeziei sale va contura o negativitate agravantă, cumulativă.

Credem că trecerea înspre o rețetă tranzitivizantă a poeziei sale în volumele *Mutilarea...* și *Zestrea...*, poate fi, în bună măsură, asociată unei glisări între ceea ce Geoffrey A. Baker⁷² numea *estetică a confuziei* și *estetică a clarității*⁷³. Cele două concepte vizează stiluri distincte, dar și o dimensiune politico-socială, aflată la vedere ori parțial obscurizată. Principala diferențiere trasată de către autor între cele două tipuri de estetică privește construcția dimensiunii politice fie printr-o tehnică a direcției, fie, din contră, prin generarea *confuziei*. Tranzitivizarea operei sale acutizează negativitatea deja instalată în interiorul eului, dar, totodată, indică o mai mare instabilitate la nivelul concepției subiectului creator despre limbaj.

Credem că există o corelație între *mișcările tectonice* ale formei și agravarea negativității din ultima perioadă creativă. Încă din *Atelierele*, va începe glisarea spre o anume claritate, iar trauma ori degradarea personală vor fi dublate mereu de *calamitățile* lumii exterioare.

4.3. Operațiile formale și intensificarea negativității

Capitolul urmărește explorarea mărcilor negative formale și stilistice ale poeziei Marianeii Marin. Una dintre calitățile incontestabile ale poeziei sale este acordarea mijloacelor formale conținuturilor. Astfel, alegerile tehnice vor consuna mutațiilor tematice, mai precis, vor fi calibrate procesului de agravare a negativității.

⁷²Geoffrey A. Baker este profesor de literatură comparată la Yale NUS College, având ca arii de interes literatura engleză, franceză și germană a secolelor al XIX-lea și al XX-lea. Printre lucrările și studiile sale menționăm *Realism's Empire: Empiricism and Enchantment in the Nineteenth-Century Novel*, Ohio University Press, Columbus, 2009; *Realism's Others*, coeditor cu Eva Aldea, Cambridge Scholars Publishing, 2010 și *The Aesthetics of Clarity and Confusion: Literature and Engagement since Nietzsche and the Naturalists*, Palgrave Studies in Modern European Literature, Palgrave Macmillan, New York, 2017.

⁷³Geoffrey A. Baker, *The Aesthetics of Clarity and Confusion: Literature and Engagement since Nietzsche and the Naturalists*, Palgrave Studies in Modern European Literature, Palgrave Macmillan, New York, 2017.

4.4. Figuri ale repetiției

Situată, ca frecvență, în fruntea procedeelor utilizate de către autoare, repetiția se manifestă atât la nivel sintactic și lexical, dar și în planul imaginarului poetic. Ca mijloc formal, ea stă la baza arhitecturii majorității poemelor sale și constituie unul dintre mijloacele preferate de organizare poematică. Deseori, ea subminează construcția narativă a poeziilor și contribuie la conturarea unei tensiuni și a unui climax. Frecvent, repetiția înglobează în structurile sale mijloacele negației verbale ori profraza, astfel că procedeele recurente vor reprezenta o componentă esențială a accentuării negativității poeziei sale. De altfel, motricitatea sugerată va fi una circulară, însă fără a indica unitatea și armonia. Recurența unor structuri sintactice ori sintagme dă seama de ritmul ruinării deoportivă a realității și a eului, la începutul perioadei de creație, unul alert, corelat situațiilor-limită reiterate, către sfârșitul operei sale, lent, domolit, dar nu mai puțin coroziv ca odinioară. Observăm că există două dinamici generate în poemele a căror construcție mizează pe figuri ale repetiției: una alertă, cu rolul de a sugera intensitatea implicată în experiențele-limită, regăsită în primele sale trei volume; cealaltă, a erodării lente a eului, specifică ultimelor două cărți.

4.5. Negația și termenii polarităților negative

Alături de figurile repetiției, negația și termenii polarităților negative constituie mijloacele tehnice la care poeta recurge constant pentru a cristaliza particularitatea negativității poeziei sale. Desigur, deseori, efectul poetic decurge din amalgamarea acestor operații de structurare, de aceea, una dintre funcțiile capitale ale negației este aceea de a se acorda dezintegrării sugerate prin construcțiile de tip refren. Pentru autoare, negația nu se va afla într-un raport de secundaritate ori inferioritate față de afirmație, așa cum presupunea teoria *asimetriei*, care atribuia enunțurilor negative un caracter *superficial, subiectiv*, iar judecăților de acest fel un statut minor în comparație cu cele afirmative⁷⁴. Mai mult, negația nici nu va servi drept scop atingerii vreunei afirmații.

Creația Marianeii Marin etalează o varietate amplă de mijloace de a construi negația, ceea ce va face transparentă încă o abilitate incontestabilă a autoarei. Dinamica tehnicilor contrastive favorizează tensionarea poemului, în special în prima parte a creației, unde trăirea se desfășoară

⁷⁴Laurence R. Horn, *A Natural History of Negation*, CSLI Publications, Center for the Study of Language and Information Leland Stanford Junior University, 2001, p. 95.

la o viteză alertă. Termenii aflați în opoziție sunt selectați în majoritatea cazurilor, în baza distanței ample stabilite între ei. Astfel, nu vom avea de-a face cu simple contraste, ci cu antagonisme ireconciliabile. Totodată, principala funcție poetică a acestor tehnici contrastive va fi aceea de a sugera contradicțiile irezolvabile inerente eului ori realității, a raportului mereu antagonic stabilit între aceste entități. Cumularea acestor maniere de a genera negații va constitui unul dintre principiile formale pe care poezia Marianeii Marin va miza. De reținut este că, indiferent de procedeele utilizate ori de tipul de construcție poematică preferat, creația sa va contura o dinamică a negației care nu conduce spre afirmație și va opera cu esențe sau cu entități antagonice.

4.6. Note ale tranzitivizării. Regimul transparenței

Subcapitolul explorează câteva dintre mărcile tranzitivizării manifestate în creația autoarei. Deși nu renunță la principiile structurante repetitive, prezente încă în cartea din 1981, poezia Marianeii Marin înregistrează o glisare înspre o negativitate cumulativă, agravată și înspre o limpezire a formulei. Armonizate cu sensurile poeziei sale, componentele tehnice analizate în subcapitolele anterioare dețin funcția de a *ilustra* și, totodată, de a alimenta accentuarea negativității. Iar, pentru o autoare cu o atare conștiință artistică, manifestată la nivel tematic în întreaga sa operă, cu siguranță, alegerile sale formale nu sunt întâmplătoare. De altfel, în aceeași notă a negativității agravante, limbajul poetic este asociat deseori unei corporalități repugnante, dizarmonioase, mortificate. Chiar în acest *corp* al poeziei sale, în arhitectura poemelor, se poate descifra traiectoria acutizată a sensurilor negativității. Ele vădesc dorința scriitoarei de a atinge o negație *mai întunecată*, de a formula o negativitate fără perspective pozitive, ceea ce poate reprezenta o rețetă de supraviețuire dureroasă în orice context socio-politic.

5. Receptarea critică a poeziei Marianeii Marin

În acest capitol, ne-am propus o analiză a dosarului critic al operei Marianeii Marin, pentru a elucida problema diverselor poziționări critice în raport cu lirica sa. Pe lângă încercarea de a identifica zonele predilecte ale discursurilor de întâmpinare, vom încerca să urmărim modalitatea în care sunt abordate noțiunile conexe negativității. Explorarea ariilor tematice

apropiate acestui subiect, prin intermediul criticii de întâmpinare, constituie un reper în conturarea unui concept de negativitate care, în opinia mea, să poată fi asociat, în mod legitim, unei părți semnificative a poeziei Marianeii Marin.

5.1.Receptarea critică înainte de 1989

În general, poezia Marianeii Marin a beneficiat de o receptare favorabilă înainte de 1989. Este adevărat că, în reviste precum *Săptămâna*, au apărut comentarii așa-zis caustice, dar, în fond, acestea erau autodiscreditante pentru înșiși autorii articolelor, după cum voi demonstra pe parcursul lucrării. S-au scris articole despre creația autoarei în publicații culturale din întreaga țară (*Familia*, *Viața Românească*, *Echinox*, *Vatra*) sau în ziare studențești din mai multe centre universitare ale țării. Trebuie avut în vedere că, în anii '80, vocile critice proveneau din *facțiuni* literare diferite⁷⁵, fiecare angajate în viziuni și proiecte specifice. Pe de-o parte, existau, așa cum am spus, revistele studențești, reviste ale Uniunii Scriitorilor, dar, în conflict deschis cu acestea, apăreau și publicații de mai mare tiraj, ghidate în special de atitudini protocroniste precum *Luceafărul*⁷⁶ sau *Săptămâna* (ziar în care Eugen Barbu semnează trei articole despre volumul de debut al poetei și despre cele 12 poeme apărute în *Cinci*.)

5.1.1.Mariana Marin va fi o foarte bună poetă⁷⁷

Subcapitolul analizează cele mai importante dintre judecățile de valoare emise de către critici în legătură cu poezia sa în deceniul nouă. Deși contradictorie în privința multor aspecte, critica de întâmpinare a căzut de acord, în unanimitate, asupra talentului poetei încă de la apariția

⁷⁵În *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu.*, trad. Mona Antohi și Sorin Antohi, Editura Humanitas, 1994, pp. 173, Katherine Verdery notează despre actorii literari principali la sfârșitul anilor 70: „câmpul de forțe cuprindea trei jucători majori: conducerea de partid, facțiunea A a comunității literare, dominând organizațiile de producție literară (Uniunea, universitățile) și facțiunea B, protocronistă, aliați cu conducerea de partid și mărindu-și dominația asupra publicațiilor și cenzurii-organe de difuzare și largă influență culturală.”

⁷⁶Într-un interviu pentru portalul de știri evz.ro, acordat lui Horia Tabacu, la 1 august 2014, Dan Cristea, fost cronicar ale revistei *Luceafărul*, declara: „Cenzura s-a manifestat încet, încet, mai târziu, și am rezimțit-o din plin, după 1980, chiar la revista la care lucram, „Luceafărul”, devenită în acea perioadă un port-drapel al protocronismului și al naționalismului-ceaușist.”

<http://www.evz.ro/dan-cristea-cu-ministri-semi-analfabeti-nu-se-poate-face-nimic.html>

⁷⁷*Ibidem.*

volumului de debut. Meritele sale erau remarcate chiar și în articolele din *Săptămâna*, care se doreau a fi, mai degrabă, ostile la adresa ei.

5.1.2. Imputările criticii. Critica imputării

În această secvență a tezei, am urmărit câteva dintre obiecțiile aduse operei Marianeii Marin în perioada comunistă. Reproșurile aduse poeziei sale pot fi împărțite în două categorii. Primele aparțin unei critici bazate pe argumente, celelalte, criticii autodiscreditante. Cele două feluri de a se raporta la text diferă atât prin intențiile fixate, cât și prin instrumentarul lor. Dacă cea dintâi urmărește, printr-un discurs coerent, să identifice spațiile vulnerabile ale operei, să semnalizeze existența punctelor nevralgice, cea de-a doua, într-o manieră neprofesionistă, vehiculează o serie de etichete nesuținute prin argumente.

5.1.3.(De)voalarea negativității

Subcapitolul urmărește modalitatea în care critica din deceniul nouă a asimilat negativitatea poeziei Marianeii Marin. Interesant de remarcat este că fiecare demers interpretativ se concentrează pe analiza eului și lasă în plan secundar referințele la realitate, atât de des întâlnite în poeziile sale. Astfel, majoritatea semnificațiilor negative sunt polarizate ori acumulate în sfera eului.

5.2.Receptarea critică a poeziei Marianeii Marin după 1989

5.2.1.Filtrele criticii. Dinamica negativității

Acest subcapitol constituie o analiză a poziționărilor dominante referitoare la poezia Marianeii Marin în perioada postrevoluționară, până în momentul redactării acestei teze. Structura capitolului nu urmărește atât o evoluție diacronică a interpretărilor, cât răspândirea și relevanța ideilor recurente în raport cu poezia sa.

5.2.2. O poezie greu de receptat. O poezie a *substanțelor antinomice*⁷⁸ și a tensiunii continue

În acest subcapitol, am analizat interpretările divergente ale poeziei Marianeii Marin. Totodată, am demonstrat că această diversitate, structurată dihotomic, nu se traduce într-o instabilitate la nivelul unității sale.

5.2.3. *Terapeutică* poeziei

Secvența explorează ideea poeziei ca salvare și respinge validitatea acesteia în cazul operei Marianeii Marin. Prin acumularea negativității în planul conștiinței creative, prin neîncrederea accentuată în poezie și în limbaj, scriitoarea se poziționează refractar față de posibilitatea de salvare spirituală în orice fel de societate, slăbind, astfel, temeiul oricărei exorcizări, chiar și prin poezie.

5.2.4. *Calitatea clarității*⁷⁹

O abordare a ideii de claritate, în cazul poeziei Marianeii Marin, impune invocarea perechilor sale negative, obscuritate, ambiguitate, confuzie, pentru că lirica sa rezonază, în grade și momente diferite, (și) cu aceste categorii opuse. Necesitatea unei astfel de abordării este dată de glisarea poeziei sale dinspre un regim ermetizant înspre unul tranzitivizant. În timp ce *Un război de o sută de ani* cultivă formule lirice încifrate, atât metaforic, cât și prin referințele livrești, următoarele publicații sunt canalizate spre un proces de tranzitivizare a expresiei. Cu toate acestea, critica tinde să sugereze că acest concept de claritate ar fi funcțional întregii lirici, când, de fapt, el este specific, cu precădere, creației sale târzii. Claritatea pare a permea cât mai multe niveluri ale poeziei, subordonând conceptului când o *calitate stilistică*, când o *trăsătură a conștiinței*.

⁷⁸Sintagma este folosită de către Lucian Raicu în *Rânduri despre poezia Marianeii Marin* VI, în „*Vatra*”, 1995, nr. 5, pp.67-68.

⁷⁹Termenul este folosit de către Caius Dobrescu pentru a descrie poezia Marianeii Marin, în *Iluminarea nu trebuie confundată cu mântuirea*, în „*Observator Cultural. Supliment. Mariana Marin: identitatea etic-estetică*”, 1-7 octombrie 2009, nr.236 (494), p. 5.

5.2.5. *Atelierele*(1980-1984) și *Aripa secretă*: restituiri, reluări

Atelierele și *Aripa secretă* sunt percepute într-un registru care le plasează într-o relație antagonică, prin apropierea sau depărtarea de trăsăturile asociate specificului operei sale. În vreme ce *Aripa secretă* pare formula care se distinge de particularitățile poetice ale Marianeii Marin, prin modificările forțate de cenzură și prin masca jurnalului Annei Frank, *Atelierele* ar defini etapa de singularizare și rafinare a liricii sale. Nici în această perioadă, critica nu își propune să depășească această perspectivă care nu face altceva decât să dezavantajeze estetic și valoric volumul apărut în 1986. În plus, receptarea sa prin comparație cu *Atelierele* produce o imagine mult prea îmblânzită a revoltei care cuprinde, de fapt, ființa. Credem că tendința de tranzitivizare a limbajului poetic, mediată și de cadrul poveștii Annei Frank, este definitorie pentru schimbările care survin în *Aripa secretă*.

5.2.6. Exponențialitate, individualitate și solidaritate

Dacă înainte de 1989, critica a accentuat ideea unei lirici personalizate, care își localizează suferința în sfera individualului, după revoluție, perspectiva dominantă se situează în deplin contrast cu cea anterioară, căci vocea Marianeii Marin aproape că se confundă cu cea a unui denunțător (*judcător penitent*⁸⁰). Experiența individuală este umbrată de tragedia colectivă. Această schimbare de perspectivă accentuează dimensiunea protestatară a liricii sale, care câștigă teren în fața mesajului său poetic personal.

5.2.7. Eul destrămat: autoscopie și autoflagelare

Dacă imaginarul Marianeii Marin se alimentează din sfera unei corporalități deformate sau teratologice, într-o anumită măsură, era de așteptat, din partea criticii recursul la un repertoriu similar, util analizei. Este cazul observațiilor cu privire la definirea coordonatelor

⁸⁰ *Judecătorul penitent* este un poem din *Atelierele* care explorează tema singurătății, a suferinței și a lucidității propriilor crize, alimentate de supliciu scrisului: „Acolo jos, / jos de tot, / în atelierele morții, / se aud șenilele tale, singurătate solzoasă / adesea numită luciditate. / Cobor către tine ca într-un mormânt deschis / eu, **judcătorul-penitent** al sintagmelor purpurii, / carcera sfântă în care / îmi duc genunchii la gura desfrânată și tremur. [...]” (subl.a.), în Mariana Marin, *Zestrea de aur*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2002, p.199.

eului, deschizătoare ale catalogului de termeni desprinşi parcă din compendiile medicinei (de urgenţă): *sfâşiere, teratologic, autoscopie, autoflagel, autodiseţie, convulsie, contorsionat, greaţă, hiperemic, oboseală, fiziologic, boli, svâcni, incurabil, extirpa, încheaga, nevindecat, biologic, radiografiere, egografie, secreta, pigmenta, doză, încordare, somatic, lepră, fişă clinică, terapeutică, diagnostic* etc. Înşiruirea aceasta conduce către o imagine dezintegrată, dezbinată, deformată, autoagresată şi dedublată a eului. Pe scurt, avem de-a face cu o fiinţă instabilă la toate nivelurile existenţiale. Este demn de interes cum se produc aceste dezechilibre şi care sunt, în viziunea criticilor, raporturile stabilite în binomul eu - realitate exterioară. Dacă unii dintre aceştia accentuează resorturile întunecate ale fiinţei, pentru cei mai mulţi dintre ei, identitatea eului se calibrează în special prin anatagonismul relaţiei realitate - eu.

5.2.8. Etic şi estetic

Pentru critica postrevoluţionară, dimensiunea etică devine un instrument folosit în vederea situării autoarei în cadrul unei hărţi poetice a generaţiei. Alteori, eticul este perceput drept garant al validităţii temporale. Totodată, acesta fie intră în concurenţă cu esteticul, fie se află în continuitatea acestuia ori îl înlocuieşte pe deplin (Ghiu). Din rezultatul *competiţiei* eticului cu esteticul pare să se desprindă criteriul în funcţie de care s-ar putea stabili *esenţa*⁸¹ ori valoarea poeziei Marianeii Marin. În creaţia autoarei, însă, cele două aspecte sunt calibrate pentru a se împleti, fără a-şi submina unul altuia relevanţa.

5.2.9. Mariana Marin pe harta poetică a generaţiei '80

Subcapitolul analizează câteva dintre principalele eforturi de încadrare a poeziei Marianeii Marin pe harta poetică a generaţiei şi afirmă înscrierea sa în linia *artiştilor existenţiali*.

⁸¹M. Cărtărescu plasează influenţele etice prezente în poezia Marianeii Marin în siajul expresionismului (*transilvan*) şi al poeziei cu încărcătură socială sau politică a tinerilor germani din România: „Dintre influenţe, le-a păstrat pe cele metafizic-expresioniste, specifice poeziei transilvane. De asemenea, a descoperit militantismul politic şi social al poezilor germani din România. A rezultat un alt fel de poezie decât cea tipic optzecistă: o rostire gravă, sinceră, etică în esenţa ei, o poezie a răului existenţial şi a ororii istorice.”, în Postfaţa la Mariana Marin, *Scrisoare deschisă sau Nu mă mai aşteptaţi la ore mici*. Poeme rostite la Radio (1991-2002), Editura Casa Radio, Bucureşti, 2014, p.120.

6. Afinități.Influențe

Capitolul explorează afinitățile și influențele asimilabile poeziei Marianeii Marin în raport cu alte poetici importante optzeciste. Existențială, dar totodată preocupată și de problematicile limbajului poetic și ale conștiinței artistice, poezia Marianeii Marin face notă distinctivă în comparație cu majoritatea formulelor colegilor săi de generație. În general, criticii au remarcat o parte dintre notele sale distinctive, însă nu le-au corelat negativității omniprezente în creația sa.

6.1. *Fără ei*⁸²

Acest subcapitol analizează influența poezilor germani din România, afirmați la jumătatea deceniului opt, asupra operei Marianeii Marin. Totodată, sunt urmărite și notele distinctivă ale acestor creații. Atașamentul scriitoarei față de poezii germani și concepția lor literară va trezi în poezia sa mișcări tectonice ale conștiinței artistice, repercutate vizibil la nivel tematic, mai puțin la nivel formal. Iar contactul și asocierea cu autorii antologiei îi vor spori unicitatea sau nota particulară în raport cu colegii români.

6.2. Poeți români

Subcapitolul urmărește trasarea principalelor note comune și distinctive dintre opera Marianeii Marin și *nucelul dur* optzecist. De asemenea, sunt analizate afinități ale poeziei sale cu cea a altor poeți importanți ai generației. Negativitatea agravantă a poeziei sale o distanțează pe Mariana Marin, în primul rând, de poezii celor două antologii *Aer cu diamante*⁸³ și *Cinci*⁸⁴. Pentru a sistematiza comparația cu unii dintre scriitorii acestei generații, am selectat o serie de tematici în jurul cărora se va orienta secvența următoare. Pentru definirea acestora, ne-am

⁸²*Fără ei* este titlul unui poem al autoarei publicat abia în 1991, în volumul *Atelierele*. Poemul se referă la poezii germani din România, activi încă de la începutul deceniului opt, a căror poezie de directă expresie socio-politică nu putea trece neremarcată pentru scriitoare. Mariana Marin, *op.cit.*, p.157.

⁸³Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Florin Iaru, Ion Stratan, *Aer cu diamante*, Editura Humanitas, București, 2010.

⁸⁴Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin, Alexandru Mușina, *Cinci*, Editura Tracus Arte, București, 2011.

raportat atât la ceea ce I. B. Lefter numea *structura invariantă*⁸⁵ a acestei creații, dar și la unele similarități, identificate de către alți critici literari.

Concluzii. Contribuții originale. Direcții viitoare de cercetare

În teza noastră, am urmărit un tip de *negativitate cumulativă*, decelabilă ca pricipiu ontologic și formal în creația poetică a Marianeii Marin. Punctul de plecare l-a constituit dinamica negației hegeliene, reformulată însă într-un tipar care plasează subiectul creator într-o tensiune a *contrariilor neconciliate*. Configurația eului, dar și a realității exterioare, este guvernată de o perpetuă dinamică a disoluției, ceea ce infirmă un posibil caracter *static* al negativității. Fără a se supune unui rezultat pozitiv, similar *Aufhebung*-ului hegelian, negativitatea acționează ca forță în interiorul eului și al realității, constituindu-se într-o motricitate *cumulativă*. De inspirație expresionistă, o serie amplă de metafore ale corporalității degradate va ilustra această stare entropică permanentizată.

Totodată, prin traseul tranzitivizant, creația autoarei va realiza trecerea de la o *estetică a obscurității* la o *estetică a clarității*, în terminologia lui Geoffrey Baker, de la o formulă încifrată, la o poetică a comunicării și apropierii de realitatea biografică. Glisarea implică și o treptată evidențiere a componentei protestatate. Ambiguitatea cărții de debut, *Un război de o sută de ani*, vădește o reflectare piezișă a realității și stabilește, prin aceasta, o afinitate cu un principiu estetic adornian, potrivit căruia contradicțiile realității se manifestă tocmai în forma operelor artistice. Însă către un alt model va tinde lirica sa, după 1981, nu întâmplător, în urma contactului autoarei cu poezia tinerilor germani din România. Începând cu *Atelierele*, poezia sa își va întări dimensiunea etică și protestatară și se va înscrie într-o direcție de limpezire a expresiei, ceea ce nu-i va submina, desigur, indiscutabila valoare, remarcată încă de la prima carte.

În încercarea de a oferi o interpretare nuanțată poeziei sale, pe cât posibil cuprinzătoare sub aspectul negativității, am elaborat și un studiu detaliat al concepției autoarei despre poezie și limbaj, așa cum sunt acestea decelabile la nivelul operei. În capitolul *Neîncrederea în poezie*, ne-am folosit de teoria despre absență și limbaj a teoreticianului și scriitorului M. Blanchot. Astfel, am demonstrat că absența evocată prin limbaj se manifestă chiar și în *Aripa secretă*, volum perceput de către o parte a criticii ca manifestând o negativitate diminuată. Analiza a avut în

⁸⁵Ion Bogdan Lefter, *Puzzle cu «noul val»*. *Addenda la falsul tratat de poezie «Flashback 1985»*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005, p. 26.

vedere o nuanţare a concepţiei scriitoarei despre poezie, din care reies atât imposibilitatea actului creativ, cât şi necesitatea acestuia. Conştiinţa artistică va fi stăbănută de tensionarea generată de oscilarea între aceşti doi poli ai subiectului creator.

Principalele contribuţii originale ale tezei constau în identificarea şi analiza negativităţii ontologice a poeziei sale, dar şi a modalităţii de armonizare dintre formă şi conţinut. Apoi, deşi am urmărit, în special, *operaţiile* negativităţii, am încercat să conturăm o imagine, pe cât posibil nuanţată, a operei şi am abordat cu precauţie o serie de interpretări oferite de critica de întâmpinare a poeziei Marianeii Marin.

Bibliografie

Beletristică

1. Tudor Arghezi, *Testament. Psalmi*, Editura Minerva, Bucureşti, 1994.
2. Tudor Arghezi, *Versuri*, vol. I, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1980.
3. Bucur, Romulus, *Opera poetică*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2017.
4. Cărtărescu, Mircea, *Faruri, vitrine, fotografii*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1980.
5. Cârnelci, Magda, *Opera poetică*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2017.
6. Coşovei, Traian T., *Cruciada întreruptă*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1982.
7. Coşovei, Traian T., *Ninsoarea electrică*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1979.
8. Coşovei, Traian T., *Poemele siameze*, Editura Albatros, Bucureşti, 1983.
9. Iaru, Florin, *Cîntece de trecut strada*, Editura Albatros, Bucureşti, 1981.
10. Ghica, Magdalena, *Hipermateria*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1980.
11. Marin, Mariana, *Aripa secretă*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1986.
12. Marin, Mariana, *Atelierele (1980-1984)*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1990.
13. Marin, Mariana, *Mutilarea artistului la tinereţe*, Editura Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 1999.
14. Marin, Mariana, *O singură tate feroce*, Editura Tracus Arte, 2015.
15. Marin, Mariana, *Paper Children*, trad. Adam J. Sorkin, Ugly Duckling Press, New York, 2006.
16. Marin, Mariana, *Un război de o sută de ani (utopii şi alte poeme de dragoste)*, Editura Albatros, Bucureşti, 1981.
17. Marin, Marinana, *Zestrea de aur*, Editura Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 2002.
18. Marin, Mariana, *Zestrea de aur. La dote d'oro*, trad. Clara Mitola, Editura Pavesiana, Bucureşti, 2013.
19. Mazilescu, Virgil, *Opera poetică*, pref. de Gabirel Nedelea, Editura Aius, Craiova, 2013.
20. Muşina, Alexandru, *Opera poetică*, Vol. I, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2015.
21. Muşina, Alexandru, *Opera poetică*, Vol. II, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2015.
22. Marinescu, Angela, *Subpoezie. Opere complete*, vol I, Editura Charmides, Bistriţa, 2015.
23. Marinescu, Angela, *Subpoezie. Opere complete*, vol II, Editura Charmides, Bistriţa, 2015.
24. Mureşan, Ion, *Cartea de iarnă*, Editura Charmides, Bistriţa, 2013.
25. Mureşan, Ion, *Cartea de iarnă*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981.

26. Mureşan, Ion, *cartea Alcool*, Editura Charmides, Bistriţa, 2012.
27. Mureşan, Ion, *Izgonirea din poezie*, Editura Ştiinţa, Chişinău, 2020.
28. Mureşan, Ion, *Poemul care nu poate fi înţeles*, Editura Charmides, Bistriţa, 2016.
29. Novac, Ruxandra, *ecograffiti. poeme pedagogice. steaguri pe turnuri*, Editura Vinea, Bucureşti, 2003.
30. Pantea, Aurel, *Opera poetică*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2016.
31. Pantea, Aurel, *Negru pe negru*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj, 2005.
32. Petreu, Marta, *Apocalipsa după Marta*, Editura Polirom, Iaşi, 2011, p. 25.
33. Stratan, Ion, *Ieşirea din apă*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981.

Antologii de poezie

1. Cărtărescu, Mircea; Coşovei, Traian T.; Iaru, Florin; Stratan, Ion, *Aer cu diamante*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2010.
2. Bucur, Romulus; Ghiu, Bogdan; Lefter, Ion Bogdan; Marin, Mariana; Muşina, Alexandru, *Cinci*, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2011.
3. Muşina, Alexandru (coord.), *Antologia poeziei generaţiei '80*, Editura Vlasie, Piteşti, 1993.
4. *** *La început a fost dialogul. Grupul de acţiune Banat şi prietenii- poezii, proză, polemici*, antologie de Corina Bernic şi Ernest Wichner, trad. Michael Astner, Corina Bernic, Nora Iuga, Alexandru Al. Şahighian, postfaţă de Corina Bernic, Editura Polirom, Bucureşti, 2013.
5. *** *Vânt potrivit până la tare. Tineri poeţi germani din România*, ediţia a II-a, antologie de Peter Motzan, trad. Ioan Muşlea, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2012.

Studii teoretice şi critice

1. Adorno, Theodor W., *Dialectica negativă*, traducere şi prefaţă de Christian Ferencz-Flatz, postfaţă de Alex Cistelecan, Editura Tact, Cluj- Napoca, 2019.
2. Adorno, Theodor W., *Negative Dialectics*, Routledge, London and New York, 1973.
3. Adorno, Theodor W., *Negative Dialektik*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt, 1966.
4. Adorno, Theodor W., *Notes to Literature, Volume One*, trad. Shierry Weber Nicholsen, Columbia University Press, New York, 2019.
5. Adorno, Theodor W., *Teoria estetică*, traducere de Andrei Corbea, Gabriel H. Decuble, Cornelia Eşianu, postfaţă de Andrei Corbea, Ed.Paralela 45, 2005.

6. Andrews, Edna, „The Principles of Jakobsonian Theory”, în *Markedness Theory. The Union of Asymmetry and Semiosis in Language*, Duke University Press, Durham and London, 1990, pp.9-42.
7. Andrews, William, *Medieval Punishments. An Illustrated History of Torture*, Skyhorse Publishing, 2013.
8. Andriescu, Radu, *Paralelisme și influențe culturale în lirica română actuală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005.
9. Antonesei, Liviu, „Identitate și diferență”, în *Vânt potrivit până la tare. Tineri poeți germani din România*, ediția a II-a, antologie de Peter Motzan, trad. Ioan Mușlea, Editura Tracus Arte, București, 2012.
10. Aristotel, *Categorii, Despre interpretare*, trad. Constantin Noica, Editura Humanitas, București, 2005.
11. Aristotel, *Despre suflet*, trad. și note de Alexander Baumgarten, Ed. Humanitas, 2005.
12. Bachelard, Gaston, *Poetica spațiului*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003.
13. Baker, Geoffrey A., *The Aesthetics of Clarity and Confusion. Literature and Engagement since Nietzsche and the Naturalists*, Palgrave Studies in Modern European Literature, Palgrave Macmillan, 2016.
14. Bataille, Georges, *Œuvres complètes*, vol V, *La Somme Athéologique*, Tome I, *L'expérience intérieure, Méthode de méditation, Post-scriptum 1953, Le coupable, L'alleluia*, Ed. Gallimard, 1973.
15. Berceanu, Barbu B., *Sistemul negațiilor în limba română*, Editura Crater, București, 1999.
16. Birus, Hendrik, „Adorno's «Negative Aesthetics»?””, în *Languages of the Unsayable. The play of negativity in literature and literary theory*, Stanford University Press, Stanford, California, 1996, pp.140-164.
17. Blanchot, Maurice, *La Part du Feu*, Editions Gallimard, 1949.
18. Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, trad. Irina Mavrodin, Editura Minerva, București, 2007.
19. Blanchot, Maurice, *The Work of Fire*, Stanford, University Press, Stanford, California, 1995.
20. Bloom, Lois, *Language Development: Form and Function in Emerging Grammars*, MIT Press, Cambridge, 1970.

21. Bodi, Andrei, „Disperarea rece”, în *Evadarea din vid (studii despre poezia românească de la sfârşitul secolului XX şi începutul secolului XXI)*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008.
22. Bodi, Andrei, *Direcţia optzeci în poezia română*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2000.
23. Boldea, Iulian, *Istoria didactică a poeziei româneşti (perspective analitice)*, Editura Aula, Braşov, 2005.
24. Botezatu, Petre, *Introducere în logică*, pref. Teodor Dima, Editura Polirom, Iaşi, 1997.
25. Bousoño, Carlos, *Teoria expresiei poetice*, trad. Ileana Gergescu, studiu introd. Mircea Martin, Editura Univers, Bucureşti, 1975.
26. Bowman, Brady, *Hegel and the Metaphysics of Absolute Negativity*, Cambridge University Press, New York, 2013.
27. Bruns, Gerald, *Maurice Blanchot-The Refusal of Philosophy*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore & London, 1997.
28. Buck-Morss, Susan, *The Origin of Negative Dialectics. Theodor W. Adorno, Walter Benjamin and the Frankfurt School*, Collier Macmillan Publishers, London, 1977.
29. Bucur, Romulus, *Poeţi optzecişti (şi nu numai) în anii'90*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2000.
30. Budick, Sanford; Iser, Wolfgang (ed.), *Languages of the Unsayable. The Play of Negativity in Literature and Literary Theory*, Stanford University Press, Stanford, California, 1996.
31. Buduca, Ioan, „Diferenţe şi asemănări”, în *Vânt potrivit până la tare. Tineri poeţi germani din România*, ediţia a II-a, antologie de Peter Motzan, trad. Ioan Muşlea, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2012.
32. Caraion, Ion, *Sfârşitul continuu*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1979.
33. Caravia, Paul (coord. ştiinţific), *Gândirea interzisă. Scrieri cenzurate. România 1945-1989*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2000.
34. Caruth, Cathy, *Unclaimed Experience. Trauma, Narrative and History*, The Johns Hopkins University Press, 1996.
35. Călinescu, Matei, *Conceptul modern de poezie*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2009.
36. Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2010.
37. Cârneli, Magda, *Poetrix. Texte despre poezie şi alte eseuri*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2002.
38. Ciocan, Cristian, *Întruchipări. Studiu de fenomenologie a corporalităţii*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2013.

39. Cornea, Andrei, *O istorie a neființei în filosofia greacă*, Editura Humanitas, București, 2010.
40. Crăciun, Gheorghe, *Aisbergul poeziei moderne*, argument de Mircea Martin, Editura Paralela 45, Pitești, 2009.
41. Culler, Johnathan, „On the Negativity of Modern Poetry”, în Sanford Budick, Wolfgang Iser (ed.), *Languages of the Unsayable. The Play of Negativity in Literature and Literary Theory*, Stanford University Press, California, 1996.
42. Dominte, Constantin, *Negația în limba română*, Editura Fundației „România de Măine”, București, 2003.
43. Diaconu, Mircea, *Poezia postmodernă*, Editura Aula, Braşov, 2002.
44. Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarii. Introducere în arhetipologia generală*, trad. Marcel Aderca, prefață și postfață de Radu Toma, Editura Univers, București, 1977.
45. Eco, Umberto, *Istoria urâtului*, trad. de Oana Sălișteanu și Anamaria Gebăilă, Editura Rao, București, 2007.
46. Empson, William, *Șapte tipuri de ambiguitate*, trad. Ileana Verzea, Editura Univers, București, 1981.
47. Fischlin, Daniel, *Negation, Critical Theory and Postmodern Textuality*, Springer Netherlands, 1994.
48. Foucault, Michel, *A supraveghea și a pedepsi. Nașterea închisorii*, trad. Bogdan Ghiu, Ed. Humanitas, București, 2005.
49. Friedrich, Hugo, *Strucutra liricii moderne de la mijlocul secolului al 19-lea până la mijlocul secolului al 20-lea*, trad. Dieter Fuhrmann, Editura pentru Literatură Universlă, București, 1969.
50. Ghebrea, Georgeta, „Contextul de acțiune a egalității de gen înainte de 1989”, în Alina Hurubean (coord.), *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată*, Ed. Institutul European, 2015.
51. Gill, Jo, *Women's poetry*, Edinburgh Critical Guides to Literature, 2007.
52. Goodchild, Philip, *Deleuze and Guattari. An Introduction to the Politics of Desire*, Sage, 1996.
53. Haas, Andrew W., *Hegel and the Art of Negation. Negativity, Creativity, and Contemporary Thought*, L.B. Tauris, London, New York, 2014.

54. Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, *Enciclopedia ştiinţelor filozofice. Partea întâi. Logica*, trad. de D. D. Roşca, Virgil Bogdan, Constantin Floru şi Radu Stoichiţă, Editura Republicii Populare Romîne, 1962.
55. Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, *Fenomenologia spiritului*, trad. Virgil Bogdan, Editura Iri, Bucureşti, 1995.
56. Heidegger, Martin, *Fiinţă şi timp*, trad. Gabriel Liiceanu şi Cătălin Cioabă, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003.
57. Horn, Laurence R., *A Natural History of Negation*, CSLI Publications, Center for the Study of Language and Information Leland Stanford Junior University, 2001.
58. Jaspers, Karl, *Philosophy*, Vol. I, trad. E. B. Ashton, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1969.
59. Jaspers, Karl, *Philosophy*, Vol. II, trad. E. B. Ashton, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1970.
60. Jaspers, Karl, *Texte filosofice*, pref. de Dumitru Ghişe şi George Purdea, trad. George Purdea, Editura Politică, Bucureşti, 1986.
61. Jauss, Hans Robert, *Experienţă estetică şi hermeneutică literară*, trad. şi pref. Andrei Corbea, Editura Univers, Bucureşti, 1983.
62. Kant, Immanuel, *Critica raţiunii pure*, trad. Nicolae Bagdasar şi Elena Moisuc, Editura Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2009.
63. Kojève, Alexandre, *Introducere în opera lui Hegel. Prelegeri despre «Fenomenologia Spiritului» ținute între 1933-1939 la Ecole des Hautes Etudes publicat de Raymond Queneau*, trad. Ed. Pastenague, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1996.
64. Kurrik, Maire Jaanus, *Literature and Negation*, Columbia University Press, New York, 1979.
65. Leahu, Nicolae, *Poezia generaţiei '80*, Editura Cartier, Chişinău, 2000.
66. Le Breton, David, *Antropologia corpului şi modernitatea*, trad. Doina Lică, Editura Amarcord, Timişoara, 2002
67. Lefter, Ion Bogdan, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii”*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005.
68. Lefter, Ion Bogdan, *Puzzle cu „noul val”. Addenda la falsul tratat de poezie „Flashback 1985”*, Editura Pararela 45, Piteşti, 2005.
69. Maliţa, Liviu, *Cenzura pe înţelesul cenzuraţilor*, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2016.
70. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008.

71. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, ediția a II-a, Editura Cartea Românească, București, 2019.
72. Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică. Poezia.*, Editura Aula, Braşov, 2001.
73. Marion, Jean-Luc, *Le phénomène érotique. Six meditations sur l'amour*, Ed. Grasset, 2003.
74. Mincu, Marin, *Eseu asupra textului poetic*, vol. 2, Editura Cartea Românească, București, 1986.
75. Moarcăs, Georgeta, *Disonanțe. Studii asupra expresionismului în poezia contemporană*, Editura Universității Transilvania, Braşov, 2011.
76. Moder, Gregor, *Hegel and Spinoza. Substance and Negativity*, Northwestern University Press, Evanston, Illinois, 2017.
77. Moldoveanu, Daniela, *Poezia confesivă feminină*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2014.
78. Morris, Warren Frederick, *Escaping Alienation. A Philosophy of Alienation and Dealineation*, University Press of America, New York, 2002.
79. Mortley, Raoul, *From World to Silence, Vol.2, The Way of Negation, Christian and Greek*, Bond University, Haustein Bonn, 1986.
80. Motzkin, Gabriel, „Heidegger's Transcendent Nothing”, în Sanford Budick și Wolfgang Iser (ed.), *Languages of the Unsayable. The Play of Negativity in Literature and Literary Theory*, Stanford University Press, California, 1996, pp. 95-116.
81. Muşina, Alexandru, *Paradigma poezie moderne*, Editura Aula, Braşov, 2004.
82. Nancy, Jean-Luc, *Certitudini Negative*, trad. Maria Cornelia Ică Jr., Editura Deisis, Sibiu, 2013.
83. Nancy, Jean- Luc, *Hegel: l'inquiétude du négatif*, Editions Galiléé, 2018.
84. Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism*, ediția a III-a, Editura Polirom, Iași, 2019.
85. Negrici, Eugen, *Sistematica poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1988.
86. Noica, C., „Pentru o interpretare a Categoriilor lui Aristotel”, în Aristotel, *Categorii, Despre interpretare*, Humanitas, București, 2005, pp.53-109.
87. Pantea, Aurel, „Propoziții apocrife”, în *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, Gheorghe Crăciun (coord.), Editura Paralela 45, Pitești, 1999.
88. Perian, Gheorghe, *Scriitori români postmoderni*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1996.

89. Pipoş, Cristina, *Poezia confesiunii la Sylvia Plath și la Mariana Marin*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2014.
90. Platon, *Opere*, vol. VI, ediție îngrijită de Constantin Noica și Petru Creția, introd. Alexandru Surdu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.
91. Podoabă, Virgil, *Între extreme. Eseu despre poezia lui Aurel Pantea*. (Urmărit de *Nova vita Nova* de Aurel Pantea), Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002.
92. Podoabă, Virgil, *Metamorfozele punctului. În jurul experienței revelatoare*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004
93. Pound, Ezra, *ABC of Reading*, Faber and Faber, London, Boston, 1991.
94. Pound, Ezra, *Literary Essays of Ezra Pound*, introd. T. S. Eliot, New Directions Book.
95. Rad, Ilie, *Cenzura în România*, Editura Tribuna, Cluj, 2012.
96. Rosenkranz, Karl, *O estetică a urâtului*, trad. și studiu introd. Victor Ernest Mașek, Editura Meridiane, București, 1984.
97. Sartre, Jean-Paul, *Qu 'est-ce que la littérature?*, Editura Gallimard, 1948.
98. Tartler, Grete, *Melopoetica*, Editura Eminescu, București, 1984.
99. Taylor, M. C., *Disfiguring: Art, Architecture, Religion*, University of Chicago Press, Chicago, 1992.
100. Totok, William, „Textele Grupului de acțiune”, în *Vânt potrivit până la tare. Tineri poeți germani din România*, ediția a II-a, antologie de Peter Motzan, trad. Ioan Mușlea, Editura Tracus Arte, București, 2012.
101. Țeposu, Radu G., *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Editura Cartea Românească, București, 2006.
102. Ullrich, M. Haase; Large, William, *Maurice Blanchot*, Routledge, 2001.
103. Vakulovski, Mihail, *Portret de grup cu «generația optzeci»*. *Poezia*, Editura Tracus Arte, București, 2010.
104. Vattimo, Gianni, *Dincolo de subiect. Nietzsche, Heidegger și hermeneutica*, trad. Ștefania Mincu, Editura Pontica, Constanța, 1994.
105. Vattimo, Gianni, *Sfârșitul modernității. Nihilism și hermeneutică în cultura modernă*, trad. Ștefania Mincu, postf. Marin Mincu, Editura Pontica, Constanța, 1993.
106. Ver Eecke, Wilfried, *Denial, Negation, and the Forces of the Negative. Freud, Hegel, Lacan, Spitz, and Sophocles*, State of New York University Press, New York, 2006.
107. Verdery, Katherine, *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu.*, trad. Mona Antohi și Sorin Antohi, Editura Humanitas, București, 1994.

108. Watson, William David, *The Critical figure: Negativity in selected works by Proust, Joyce and Beckett*, Dissertation at The Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys, Potchefstroom, 1999.
109. Wittgenstein, Ludwig, *Tractatus Logicus-Philosophicus*, trad. Mircea Flonta și Mircea Dumitru, cuv. înainte Mircea Flonta, Editura Humanitas, București, 2001.
110. Weller, Shane, *Language and Negativity in European Modernism. Toward a Literature of the Unword*, Cambridge University Press, 2019.
111. Weller, Shane, *Modernism and Nihilism*, Palgrave Macmillan, 2011.

Interviuri:

1. Mariana Marin, „Mădi despre Virgil Mazilescu: «...dincolo de orice ...a iubit poezia...»”, în Mariana Marin, *Scrisoare deschisă sau Nu mă mai așteptați la ore mici: Poeme rostite la Radio (1991-2002)*, Editura Casa Radio, București, 2014.

Documente din arhiva CNSAS:

ACNSAS, Fond Informativ, Dosar nr. 238080, Marin Mariana, I257131, 22.06.1985.

Lucrări din volume, prefețe și postfețe:

1. Cărtărescu, Mircea , „Vocea finală”, în Mariana Marin, *Scrisoare deschisă sau Nu mă așteptați la ore mici. Poeme rostite la Radio (1991-2002)*, cuv. înainte de Nicolae Manolescu, ilustrații de Tudor Jebeleanu, Editura CASA RADIO, București, 2014.
2. Cistelean, Al., „Prefață”, în Angela Marinescu, *Subpoezie. Opere complete*, vol. I, Editura Charmides, Bistrița, 2015.
3. Cistelean, Al., „Prefață. Un fundamentalist al autenticității”, în Aurel Pantea, *Opera poetică*, Editura Paralela 45, Pitești, 2016.
4. Dumitru (Agache), Anca, „The Fervour of Experience. Boundary Situations in Mariana Marin's Poetry”, în *Globalization Intercultural Dialogue and National Identity, Literature*, ediția 8, mai 2021, Alpha Institute for Multicultural Studies, Târgu Mureș.
5. Fluck, Winfried, *The Search for Distance: Negation and Negativity in Wolfgang Iser's Literary Theory*, New Literary History, Vol.31, nr.1, 2000.
6. Iser, Wolfgang, *The Pattern of Negativity in Beckett's Prose*, în „The Georgia Review”, Vol. 29, No 3 (Fall 1975), pp.706-719.

7. Lefter, Ion Bogdan, „Mesaj și limbaj. Între generația '60 și generația '80”, în *Vânt potrivit până la tare. Tineri poeți germani din România*, ediția a II-a, antologie de Peter Motzan, trad. Ioan Mușlea, Editura Tracus Arte, București, 2012.
8. Lefter, Ion Bogdan, „Prefață. Vântul potrivit bate tot mai tare... Despre «poezia germană din România»”, în *Vânt potrivit până la tare. Tineri poeți germani din România*, ediția a II-a, antologie de Peter Motzan, trad. Ioan Mușlea, Editura Tracus Arte, București, 2012.
9. Lefter, Ion Bogdan, „Postfață”, în Mariana Marin, *Scrisoare deschisă sau Nu mă mai așteptați la ore mici. Poeme rostite la Radio (1991-2002)*, Editura Casa Radio, București, 2014, p.128.
10. Marin, Mariana, „Exprimare în limitele firescului”, în *Vânt potrivit până la tare. Tineri poeți germani din România*, ediția a II-a, antologie de Peter Motzan, trad. Ioan Mușlea, Editura Tracus Arte, București, 2012.
11. Marin, Mariana, „Mici crime perfecte”, prefață la Virgil Mazilescu, *Opere*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2003.
12. Mușina, Alexandru, „O poezie pentru mileniul III”, prefață la *Antologia poeziei generației '80*, Editura Vlasie, Pitești, 1993, p. 8.
13. Podoabă, Virgil, „A Meditation upon Artistic Consciousness”, în *Communication, Context, Interdisciplinarity*, Vol. 3, The Alpha Institute for Cultural Studies, Petru Maior University Press, Târgu Mureș, 2014, pp. 20-24.
14. Podoabă, Virgil, „On Absence in Literature, Philosophy and Literary Criticism”, în *Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*, Literature, Volume III, 2015, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș.
15. Pop, Ion, „Cenzura poeziei în câteva exemple”, în *Cenzura în România*, Ilie Rad (coord.), Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2012.
16. Rogozanu, C., *Prefață fără citate*, în Mariana Marin, *Zestrea de aur*, Editura Muzeul Literaturii Române, 2002.
17. Șora, Mihai, „Cuvînt înainte”, în Ion Mureșan, *Cartea de iarnă*, ediția a II-a, Editura Charmides, Bistrița, 2013.
18. Vandamme, F., *On Negation: An Interdisciplinary Study*, în „Logique and Analyse”, Nouvelle Série, Vol. 15, pp.79-80.
19. Vasilică, Cristina, „Virgil Mazilescu- „Beyond, Beside and Above the 80 Generation. A Preliminary Discussion”, în *Journal of Romanian Literary Studies*, vol. 7, Arhipelag XXI Press, 2015, pp. 484-489.
20. Wichner, Ernest, „Prefață”, în Corina Bernic; Ernest Wichner (coord.), *La început a fost dialogul. Grupul de acțiune Banat și prietenii- poezii, proză, polemici*, trad. Michael

Astner, Corina Bernic, Nora Iuga, Alexandru Al. Şahighian, postf. Corina Bernic, Editura Polirom, Bucureşti, 2013.

21. Williams, Howard, „Heracitus's Philosophy and Hegel's Dialectic”, în *History of Political Thought*, Vol. 6, Nr. 3, (winter 1985), pp. 381-404.
22. Wood, Ledger, *The Paradox of the Negative Judgement*, în „Philosophical Review”, nr. 42, 1933, pp. 412-423.

Articole din periodice:

1. Antonesei, Liviu, *Mariana Marin într-un cvartet datorat hazardului*, în „Observator cultural. Supliment Mariana Marin: identitatea etic-estetic”, nr. 236 (494), 1-7 octombrie 2009, p. III.
2. Baghiu, Ştefan, *Neo-modernismul cinic*, în „Steaua”, nr.11-12, 2013, pp. 8-9.
3. Barbu, Eugen, *la judecata de apoi a poezilor. cacialmaua lirică*, în „Săptămîna”, serie nouă, nr. 41 (670), 14 octombrie 1983, p. 2.
4. Barbu, Eugen, *la judecata de apoi a poezilor. poeţi in derivă*, în „Săptămîna”, serie nouă, nr. 32 (817), 15 august 1986, p. 2.
5. Berindeanu, Florin, *Poezia totalitarismului*, în „Contrapunct”, nr. 25, anul II, vineri, 21 iunie 1991, p. 5.
6. Boldea, Iulian, *Luciditate şi adevăr poetic*, în „Familia”, nr.11-12, noi.-dec. 2005, Oradea, pp. 96-99.
7. Bot, Ioana, *Aripa secretă*, în „Tribuna”, nr. 37 (1603), 10 septembrie 1987, p. 4.
8. Buzea, Constanţa, *Mariana Marin: «Un război de o sută de ani»*, în „Amfiteatru”, ianuarie 1982, p. 11.
9. Buzea, Constanţa, *Mariana Marin: «Aripa secretă»*, în „Amfiteatru”, anul XXI, nr. 6 (258), iunie 1987, p. 11.
10. Cărtărescu, Mircea, *Concepte şi sentimente*, în „Amfiteatru”, noiembrie 1982, p. 9.
11. Cistelecan, Al., *«Aripa secretă»*, în „Familia”, seria a V-a, oct. 1987, anul 23 (123), nr. 10 (266), p. 3.
12. Cistelecan, Al., *Scenarii vizionare*, în „Astra. Literatură, artă şi idei”, nr. 1-2, 2013.
13. Coşovei, Traian T., *Mariana Marin*, în „Scînteia tineretului”, 1982, nr. 63, p. 11.
14. Cristea, Dan, *Mariana Marin*, în „Luceafărul”, anul XXV, nr.6 (1 032), sâmbătă, 6 februarie 1982.
15. Cristea, Dan, *Cinci*, în „Luceafărul”, nr. 44 (1 069), anul XXV, 20 oct 1982, p.6.

16. Diniţoiu, Adina, *Când poezia conjură eticul*, în „Observator Cultural. Supliment. Mariana Marin: identitatea etic-estetic”, nr. 236 (494), 1-7 octombrie 2009, p. 7.
17. Dobrescu, Caius, *Iluminarea nu trebuie confundată cu mântuirea*, în „Observator Cultural. Supliment. Mariana Marin: identitatea etic-estetic”, nr. 236 (494), 1-7 octombrie 2009, p. V.
18. Dumitriu, Dana, *Prietena Kitty*, în „România literară”, anul XX, nr. 26, joi, 25 iunie 1987, p. 10.
19. Flămând, Dinu, *Izgonirea în paradis*, în „Amfiteatru”, februarie 1982, p. 2.
20. Ghiu, Bogdan, «*Dreptul cenuşii*», în „România literară”, anul XXII, nr.9, joi, 1 martie 1990, p. 10.
21. Gheorghe Grigurcu, «*Marea temă*» a *Marianei Marin*, în „Viaţa Românească”, august 1991, Nr. 8, anul LXXXVI, p. 92.
22. Ispas, Cristina, *Tinereţe fără de artă*, în „Observator Cultural. Supliment. Mariana Marin: identitatea etic-estetic”, 1-7 octombrie 2009, nr. 236 (494), p. VI.
23. Komartin, Claudiu, *Nebunia de a gusta trandafir*, în „Observator Cultural. Supliment. Mariana Marin: identitatea etic-estetic”, 1-7 octombrie 2009, nr.236 (494), p. V.
24. Lefter, Ion Bogdan, *Adevărul vieţii dincolo de text*, în „Contrapunct”, nr. 25, vineri, 21 iunie 1991, p. 5.
25. Lefter, Ion Bogdan, «*Tot mai aproape de sine*», în „Amfiteatru”, anul XVIII, nr 5 (209), mai 1983, p. 8.
26. Manolescu, Nicolae, «*Ah, tandrul, sfişietorul poem*», în „România literară”, anul XV, nr.6, joi, 4 februarie 1982, p.9.
27. Mihăieş, Mircea, *Arta nefericirii*, în „Orizont”, nr. 19, mai 1990, p. 9.
28. Moldoveanu, Daniela, *Mariana Marin. Dezintegrarea identităţii personale*, în „Caiete Critice”, 2013, nr. 11 (313).
29. Moraru, Cristian, *Poezie şi adevăr*, în „Viaţa Românească”, nr.10, anul LXXXII, octombrie 1987.
30. Muşat, Carmen, «*Toate minciunile despre libertate*», în „Observator Cultural. Supliment. Mariana Marin: identitatea etic-estetic”, nr. 236 (494), 1-7 octombrie 2009, p.I.
31. Niţescu, M., *Cvintet poetic*, în „Viaţa Românească”, anul XXVIII, nr. 5, mai 1983, p. 68.
32. Perian, Gheorghe, *Poezia salvată*, în „Vatra”, nr. 4, apr. 1992, p. 12.
33. Pop, Ion, *Poemul-«o fiinţă morală»*, în „Steaua”, anul XXXVII, nr .7, 1987, p. 33.
34. Raicu, Lucian, *Rînduri despre poezia Marianei Marin (VI)*, în „Vatra”, nr. 5, 1995, pp. 67-68.

35. Săplăcan, Radu, *Cinci pentru...realitate*, în „Astra” , nr. 10 (135), anul XVII, decembrie 1982, p. 9.
36. Simion, Eugen, *Sfidarea retoricii, retorica sfidării*, în „România Literară”, anul XV, nr. 42, joi, 14 octombrie 1982, p. 11.
37. Szöcz, Krista, *Realitatea-personaj principal în poezia Marianeii Marin*, în „Transilvania”, nr. 9, 2013, pp. 35-39.
38. Tilliette, Xavier, *Sense et non-sense dela douleur*, în „Revue Catholique Internationale COMMUNIO. La souffrance”, XIII, nr. 6, novembre-décembre 1988, pp. 15-22.
39. Țeposu, Radu G., *Poezia unei promoții*, în „Viața Românească”, anul LXXVII, nr. 6, iunie 1982.
40. Ulici, Laurențiu, *Găsirea temei*, în „Contemporanul”, nr. 19 (2 112), 8 mai 1987, p. 13.
41. Ulici, Laurențiu, *Refracția lirică*, în „România literară”, anul XV, nr. 42, 14 octombrie 1982.
42. Vancu, Radu, *Poezie și adevăr*, în „Observator cultural. Supliment Mariana Marin: identitatea etic-estetic”, nr. 236 (494), 1-7 octombrie 2009, p. II.
43. Vlădescu, Andreea, *Poezia realului cu contururi kafkiene*, în „Contrapunct”, nr. 37 (89), vineri, 13 septembrie 1991, pp. 4, 13.

Alte lucrări:

1. Biblia, ediția din 1974, tipărită sub îndrumarea patriarhului Iustinian, 1974, Ed. Societatea Biblică
2. Biblia, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Al Bisericii Ortodoxe române, București 1997.
3. Frank, Anne, *Jurnalul Annei Frank. Ediție definitivă*, trad. din neerlandeză și note de Gheorghe Nicolaescu, Humanitas, 2012.3
4. Metselaar, Menno și van der Rol, Ruud, *The Life of Anne Frank*, trad. Arnold J Pomerans, Editura Macmillan Children's Books, Oxford, 2007.

Referințe web:

1. Scurtă biografie a Annei Sexton, „Poetry foundation”, <https://www.poetryfoundation.org/poets/anne-sexton> , accesat în 16.06.2021.
2. Angelica Băețan Stoica, *Mariana Marin- monografie*, teza de doctorat susținută la Universitatea „Petru Maior”, din Târgu Mureș, în 2016.

<https://rei.gov.ro/index.php?&ddpN=917523103&we=7de50869e17bec77664920c1aeae1a47&wf=dGFCall&wtok=&wtkps=jZDRboMgFIZfZeF6tR4QFbzbEyxNuhdAYSvRWi0Q55q++wBNty5ZsjvOOof93zs8veM6vhhOOjJaoMpz6J01HS8QAmRgsONVMWf85t2w4S9JqN+M3Mo71BvCH7Ua3gaOep24OMOZOZ1El/L5rrCQOFY4V5ej1gHcMCooJpIR32lhulLg0xwBnXj+Y5E9NkqdNDqLMipIUeSDAe+VOB+/y0CRpXPPQX1FWEFYtj948y1F0Cv/wtqoWRHPIMaEsxxRXt2XT6XsTR+0YRCWUdBkXPgY59PvDFrxDGhJWAZLG70ffH6cAY3Qyy+E/SDWvCcVP+2TOJ2l61RyErpPml5Y2bhEno24qL2rO92olQj+Iguif1d+IJ5qoazofS5f&wchk=db58f9f47bbdeabbe8f555b868b4889aeae646aa> , accesat în 16.06.2021

3. Cercel, Cristina, *Însemnări disparate despre Rolf Bossert*, în „Observator cultural”, nr.462, 2009, <https://www.observatorcultural.ro/articol/insemnari-disparate-despre-rolf-bossert/> , accesat în 13.05.2021.
4. Cristea, Dan, „Cu miniştri semi-analfabeţi nu se poate face nimic”, 2014, <http://www.evz.ro/dan-cristea-cu-ministri-semi-analfabeti-nu-se-poate-face-nimic.html> link accesat în 16.06.2021.
5. Goldiș, Alex, „Pentru o morfologie a romanului «obsedantului deceniu»”, în „Caietele Sextil Pușcariu”, III, 2017, Cluj-Napoca, p. 494. [http://www.instpuscariu.ro/SextilPuscariu/SPIII/pagini/CSP_III%20\[Pages%20494%20-%20502\].pdf](http://www.instpuscariu.ro/SextilPuscariu/SPIII/pagini/CSP_III%20[Pages%20494%20-%20502].pdf) , accesat în 25.03.2021.
6. Komartin, Claudiu, *Mariana Marin. «Nebunia de a gusta trandafir»*, online pe site-ul <http://unanotimpinberceni.blogspot.com/2009/09/mariana-marin-nebunia-de-gusta.html>, accesat la data de 13.01.2021.
7. Scurtă biografie a Elsei Lasker Schüller, The National Library of Israel, http://web.nli.org.il/sites/NLI/English/library/Culture/12_artists/Else-Lasker-Schuler/Pages/else.aspx, accesat în 16.06.2021.
8. Scurtă biografie a lui Osip Mandelstam, „Poetry foundation”, <https://www.poetryfoundation.org/poets/osip-mandelstam> , link accesat în 16.06.2021.
9. Conade, Nicolae, *Mariana Marin- o viziune la «Marginea Zonei»*, în revista online Poesis International, <https://poesisinternational.com/mariana-marin/> , accesat în 13.01.2021.
10. Marin, Mariana, „Cuvintele atrag realitatea. Interviu cu Mariana Marin”, interviu realizat de Svetlana Cârstean, „Observator cultural”, nr. 98, 2001. <https://www.observatorcultural.ro/articol/cuvintele-atrag-realitatea-interviu-cu-mariana-marin/> , accesat în 30.11.2020.



11. Negrici, Eugen, *In memoriam Mariana Marin*, „România Literară”, nr. 14, 2003.

http://www.romlit.ro/index.pl/in_memoriam_mariana_marin ,accesat în 15.06.2021.

Rezumat

În teza noastră, am urmărit un tip de *negativitate cumulativă*, decelabilă ca pricipiu ontologic și formal în poezia Marianeii Marin. Punctul de plecare l-a constituit dinamica negației hegeliene, reformulată însă într-un tipar care plasează subiectul creator într-o tensiune a *contrariilor neconciliate* și îl forțează să traverseze, deseori, situații-limită, în sensul jaspersian al termenului. Configurația eului, dar și a realității exterioare, este guvernată de o perpetuă dinamică a disoluției, ceea ce infirmă un posibil caracter *static* al negativității. Fără a se supune unui rezultat pozitiv, similar *Aufhebung*-ului hegelian, negativitatea reprezintă o forță funciară a eului și a realității, constituindu-se într-o motricitate *cumulativă*. Asimilată ca experiență menită să destabilizeze eul, negativitatea se manifestă și la nivel formal, în special, prin traiectoria tranzitivizantă a poeziei.

Mariana Marin creează o poezie existențială, deschisă problematizării limbajului, dar și contradicțiilor realității, încifrată, în perioada de început, apoi înscrisă pe o traiectorie a limpezirii expresiei, o lirică angajată într-o dinamică agravantă, cumulativă.

Abstract

This thesis illustrates the *cumulative negativity* of Mariana Marin's poetry, which can be traced formally or as an ontological principle. The starting point of the study is the dynamics of the Hegelian negation, restated in a manner that places the creative self in a perpetual strain of irreconcilable opposites. This motion also forces the self to experience boundary situations, in the Jaspersian meaning of the term. Both the self and the reality are governed by a perpetual dynamics of dissolution, which excludes a presumable *static* negativity. Without following a positive outcome, resembling the Hegelian *Aufhebung*, negativity also manifests itself as an inherent force of the self and of reality. It also acquires a cumulative dynamism. As an experience that aims at destabilising the self, the cumulative negativity also manifests formally and displays an aggravation by way of *transitivization*.

Mariana Marin writes an existential poetry, open towards the exploration of the language crisis, the contradictions of reality, ambiguous in the first period of creation, illustrating a gradual clarification tendency, engaged in a cumulative dynamics.